

Motivaatio vastaan rakenteet

—

Akvarellimaalaamisen opettamisen haasteet alakoulussa

Pro gradu -tutkielma
Maija Lampela
Kuvataidekasvatus
Lapin yliopisto
Kevät 2020

Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta

Työn nimi	Motivaatio vastaan rakenteet — Akvarellimaalaamisen opettamisen haasteet alakoulussa
Tekijä	Maija Lampela
Koulutusohjelma	Kuvataidekasvatus
Työn laji	Pro gradu -työ
Sivumäärä	59 + 2
Vuosi	2020

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda näkyväksi sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat luokanopettajien antaman akvarelliopetuksen laatuun. Kyseessä on laadullinen haastattelututkimus, jossa olen käyttänyt teemahaastattelua ja kvalitatiivista sisällönanalyysia.

Tutkimustulokset jaan opettajan ulkopuolisiin ja opettajan sisäisiin tekijöihin. Ulkopuolisia tekijöitä eli olosuhteita, joihin opettaja itse ei voi vaikuttaa, ovat alakoulun vahva akvarelliperinne, taidevarastojen varustelu, akvarelliin soveltuvien välineiden ja tilojen saatavuus sekä oppilaiden nuori ikä ja asenteet akvarelliopetusta kohtaan.

Opettajan sisäiset tekijät ovat asioita, joihin opettaja voi omalla aktiivisuudellaan vaikuttaa. Näitä tekijöitä ovat luokanopettajan kyky hallita omia tunteitaan, taiteelliset taidot maalata akvarelleilla, kuvataiteen pedagogiset ja didaktiset tiedot, sekä opettajan oma aktiivinen avun ja tuen hakeminen esimerkiksi kirjallisuutta lukemalla tai kollegojen kanssa keskustelemalla.

Keskeisenä tuloksena tiivistyy se, että jos luokanopettaja on asenteeltaan passiivinen tai ei arvosta tai ymmärrä akvarellimaalauksen arvoa, niin opetuksen laatua alkavat määrittämään opettajan ulkopuoliset tekijät. Taiteellisista taidoistaan epävarma luokanopettaja ei omaa voimavaroja taistellakseen ulkopuolisia tilannetekijöitä vastaan. Kuvataiteelle omistautunut luokanopettaja sen sijaan on valmis muuttamaan luokkansa tilaratkaisuja ja vaatimaan parempia välineitä, ja näin opettaja itse on keskeisin määräävä tekijä akvarelliopetuksen laadulle.

Luokanopettaja tarvitsee voimavaroja, jotta hän voi aktiivisesti tavoitella parempaa akvarelliopetusta. Opettajaa tukee hänen saamansa opettajakoulutus, ja siihen sisältyvät kuvataiteen opinnot, mutta myös kollegoina työskentelevät kaksoispätevät kuvataideopettajat. Kaksoispätevä opettaja toimii kuvataiteen opetuksen tietolähteenä koko työyhteisölle. Luokanopettajan oma aktiivinen osallistuminen kuvataiteen harrastuskursseille voi myös tukea työelämässä olevan luokanopettajan kuvataiteellista kehitystä ja itsevarmuutta akvarellien opettamiseen.

Asiasanat: akvarellimaalaus, luokanopettajat, alakoulu, opettajakoulutus, opetus, haastattelututkimus

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi:

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title of the thesis	Motivation versus structures — The challenges of teaching watercolours in elementary school
Author	Maija Lampela
Degree program	Art Education
The type of the work	Master's thesis
Pages	59 + 2
Year	2020

The goal of this research is to make visible the elements that affects the quality of the watercolour lessons provided in elementary school by classroom teachers. The research is conducted as a qualitative interview research, where I've applied focused interview and qualitative content analysis.

The research results are divided into elements that are outside of the teacher's own influence, and elements that are wholly dependent on the teacher themselves. Conditions for which the teacher has no real control over are the traditionally strong culture of teaching watercolour in the elementary school, the equipment available in the art supplies storage at elementary school, the availability of supplies and working spaces that are adequate for watercolour painting, and the young age of the students taught and their mindsets towards watercolour as a technique.

Things that the teacher themselves has control over and can influence by their own activity I've labeled internal circumstances. These include the classroom teacher's skill to control their own emotions, the artistic skills that the teacher has in watercolour painting, the pedagogical and didactic knowledge the teacher has about visual art, and lastly the teacher's own activity in seeking help and support by means of reading literature or having conversations with colleagues.

The main point in my findings is that if the classroom teacher has a passive mindset and does not appreciate watercolour as a technique, the environmental aspects will start to rule and affect the quality of the instructions. A teacher who is uncertain of their own artistic skills has no power to go against the outside circumstances. A teacher who instead is dedicated to teaching visual arts, will try to find a way to change their classroom to better fit watercolour lessons and they will demand to be provided with more adequate supplies, therefore making themselves the ruling thing that will state the quality of the instructing of watercolour painting.

A classroom teacher needs resources in order to actively improve the level of the watercolour teaching. A teacher is supported by the teacher training they've received, and the visual arts courses provided as a part of it, but also double qualified art teachers working in the same school. Hiring double qualified art teachers to elementary schools can improve the watercolour teaching given, because one teacher can act as a source of knowledge for all the teachers in a school. Active participation in visual arts hobby groups can also strengthen the artistic skills and the confidence of classroom teachers.

Keywords: watercolour, elementary school teachers, elementary school, teacher education, teaching, interview

Sisällys

1 Johdanto.....	4
2 Akvarellien maine alakoulun tekniikkana	8
2.1 Akvarellimaalauksen asema kouluissa	8
2.2 Akvarelleihin liitetyt tunteet ja muistot	10
3 Akvarelliopetuksen suunnittelu.....	14
3.1 Helpot ja vaikeat akvarellitekniikat	14
3.2 Akvarellien soveltuvuus eri ikäisille lapsille	17
3.3 Oppimisprosessin tukeminen.....	19
4 Luokanopettajan valmiudet akvarellien opettamiseen	22
4.1 Luokanopettaja taiteen tekijänä ja kokijana	22
4.2 Luokanopettajakoulutus taidesuhteen uudistajana	25
5 Tutkimuksen toteutus	30
6 Analyysi ja tutkimustulokset	35
6.1 Opettajan ulkopuoliset tekijät.....	35
6.1.1 Alakoulun vahva akvarelliperinne.....	35
6.1.2 Fyysiset ja ajalliset resurssit.....	36
6.1.3 Oppilaiden ikä ja asenne	38
6.2 Opettajan sisäiset tekijät.....	39
6.2.1 Omien ja oppilaiden tunteiden käsittely	39
6.2.2 Akvarellimaalaamisen osaaminen	41
6.2.3 Opetuksen tavoitteellisuus	44
6.2.4 Tuen hakeminen	45
7 Pohdinta.....	48
7.1 Tulosten yhteenveto	48
7.2 Ehdotuksia luokanopettajien taideopintojen muuttamiseksi.....	49
7.3 Ehdotukseni akvarelliporfoliosta.....	51
7.4 Tutkimuksen arviointi.....	54
Lähteet.....	56
Liitteet	

1 Johdanto

Akvarellimaalaus on tekniikka, jota kaikkien kuvataiteesta kiinnostuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden oletetaan jollakin tasolla hallitsevan. Hakiessani lukion kuvataidelinjalle yksi valintakoetehtävistä oli akvarellityö. Myös Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen valintakokeeseen on vuosina 2016–2019 aina kuulunut ainakin yksi tehtävä, jossa on käytettävä akvarelleja (Lapin yliopisto 2020). Kuitenkin koen, etten ole saanut kunnollista akvarellimaalauksen opetusta millään kouluasteella. Akvarellit ovat tekniikka, jonka jokainen taiteesta kiinnostunut joutuu opettelemaan itse, jos hän haluaa menestyä taidealan valintakokeissa, oli kyseessä sitten lukioon, ammattikouluun tai korkeakouluun haku. Itse olen saanut opetusta vesiväreistä vain alakoulussa luokanopettajan, lukiossa kuvataidelinjan harjoittelijan sekä kansalaisopistossa kuvataideopettajan toimesta. Kuvataidekasvatuksen opintojen aikana olen havahtunut siihen, kuinka vähän oikeastaan osaan ja ymmärrän akvarelleja. Pro gradu -tutkielmassa olen päättänyt syventyä akvarellimaalaukseen taiteen tekemisenä ja opetettavana tekniikkana. Tutkielmassa onkin vahvasti esillä oma ääneni ja omat henkilökohtaiset näkemykseni akvarellien opettamisesta.

Tekniikkana akvarellit ovat vuosisatoja vanhoja. Niitä on käytetty jo 1500-luvulla, mutta silloin akvarellit olivat pelkkä luonnostelun ja muistiinpanojen väline. Esimerkiksi öljymaalauksista tehtiin ensin luonnosversio akvarelleilla. Akvarellit olivat kätevä tekniikka, koska ne voitiin ottaa mukaan, kun lähdettiin ulos ateljeesta etsimään ja luonnostelemaan maalausten aiheita. Akvarellimaalaus oli vuosien 1500–1700 ajan alistettuna öljymaalauksen työvaiheeksi. (Parramón 1987, 14, 18.) Akvarelleilla myös väritettiin piirustuksia ja grafiikkaa (Haapala 2011). Euroopassa akvarellien käyttö itsenäisenä tekniikkana yleistyi 1900-luvulla, ja samalla myös erilaiset soveltavat tekniikat ja tekniset kikat tulivat suosioon. Akvarellimaalauksiin luotiin efektejä esimerkiksi suolalla ja vahalla. (Parramón 1987, 40.) Pitkästä historiastaan huolimatta akvarellimaalaus nykyisessä muodossaan on siis kohtuullisen uusi taidemuoto (Haapala 2011). Suomessa akvarelli on ollut jatkuvasti osa kuvataideopetusta, aina kansakoulun alkuajoista lähtien.

Akvarelleja kutsutaan puhekielisesti myös vesiväreiksi, mutta koska YSO-asiasanana käytetään vain akvarelleja, puhun tutkielmassani akvarelleista. Aineisto-otteissa seikkailevat myös vesivärit, mutta perustelen sen sillä, että tutkimuksen haastattelu on toteutettu puhekielellä. Akvarellit ovat kuultavuudeltaan hyvin läheistä sukua nappipeiteväreille, eli puolipeiteväreille tai guassille, joten tutkielmani on sovellettavissa myös niiden opetukseen. Sen sijaan pullopeitevärit, eli varsinaiset peitevärit, ovat täysin peittäviä ja muistuttavat enemmän akryylimaaleja kuin akvarelleja.

Tutkimuksessani pyrin löytämään, ymmärtämään ja tekemään näkyviksi sellaisia tekijöitä, jotka tukevat tai haittaavat luokanopettajien mahdollisuuksia opettaa akvarelleja. Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus. Haastattelin yhden kaksoispätevän luokanopettajan teemahaastattelulla ja käytin analysointiin kvalitatiivista sisällönanalyysia. Tavoitteenani on selvittää, miten koulutusjärjestelmä tukee luokanopettajia akvarellien oppimisessa ja eteenpäin opettamisessa. Tutkin luokanopettajien arkea, mutta olen itse kuvataidekasvatuksen opiskelija ja keskityn katsomaan alakoulun arkea kuvataiteen aineenopettajan näkökulmasta. Vapaa-ajallani olen syventynyt akvarellimaalaukseen, ja on mielenkiintoista nähdä, mitkä osat akvarellin asiasisällöstä koetaan keskeisiksi alakoulussa.

Olen huolissani luokanopettajien taidoista ja kiinnostuksesta maalata akvarelleja ja siitä, onko opettajankoulutus ehtinyt antaa heille monipuolisen näkemyksen tästä tekniikasta. Jos luokanopettaja ei ole omana kouluaikanaan tai sen jälkeen vapaa-ajallaan luonut omaa henkilökohtaista ja vahvaa suhdetta akvarelleihin, ihmettelen, kuinka hän voi luoda omille oppilailleen iloisia muistoja ja onnistumisen kokemuksia akvarelleista. Jokainen luokanopettaja on aikoinaan ollut pieni koululainen, ja oletan että vanhat alakoulun oppimiskokemukset vaikuttavat myös alakoulun opetuskäytänteisiin.

Luokanopettajien koulumuistoja ja niiden merkitystä opettajan antamaan opetukseen on tutkittu jonkin verran. Taito- ja taideaineisiin liittyviä pro gradu -tutkielmia on tehty musiikin opettamisesta (ks. Keränen & Väyrynen 2013) ja uintitaidon opettamisesta (ks. Koivukangas & Mäkihannu 2011). Kuvataiteen koulumuistojen vaikutusta luokanopettajien asenteisiin on tutkinut Maija Oravala (2009) pro gradu -tutkielmassaan

Luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä kuvataiteen opettamisesta. Oravala arvioi, että luokanopettajankoulutuksen toimivuuden suuri ongelma ovat epämotivoituneet opiskelijat, jotka eivät näe kuvataidetta samanarvoisena oppiaineena muiden alakoulussa opetettavien aineiden kanssa. (Oravala 2009, 109.)

Tutkielmassani kommentoin luokanopettajankoulutuksen kuvataideopetusta, mutta tutkimuksessani keskityn kuvaamaan työelämän vaikutusta motivoituneen opettajan antamaan akvarelliopetuksen. Tutkimukseni haastateltava on kuvataideopettajaksi valmistunut taiteen maisteri, jolla on luokanopettajan sivuaineopinnot. Tällöin tutkimukseni lähestyy luokanopettajien antamaa kuvataiteen opetusta nimenomaan kuvataiteesta innostuneen luokanopettajan näkökulmasta. Tutkimukseni tuo myös esille työelämän haasteita, jotka niin ei-motivoituneet kuin motivoituneetkin luokanopettajat joutuvat kohtaamaan akvarelleja ja kuvataidetta opettaessaan. Tutkimukseni yhdessä Oravalan tutkimuksen kanssa muodostavat mielenkiintoisen vertailun kuvataiteen opetukseen sitoutumisen erilaisista ääripäistä.

Nimenomaan akvarelleja ja niiden opettamista ei ole tutkittu, joten omalla tutkielmallani otan osaa keskusteluun akvarellien erityisestä asemasta Suomen koulujärjestelmässä. Aihe on mielestäni tutkimisen arvoinen, koska monilla ihmisillä tuntuu jääneen vahvoja negatiivisia mielikuvia alakoulun akvarellimaalauksesta rypistyvine papereineen ja vaikeine laveeraustehtävineen. Alakoulussa mahdollisesti syntyvä välttämisreaktio akvarelleihin on jo itsessään surullinen asia. Jos alakoulussa ei synnytetä iloista ja leikkisää suhdetta akvarelleihin, ei ihmisille synny motivaatiota tutustua tähän monipuoliseen tekniikkaan.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Mitkä tekijät vaikeuttavat tai helpottavat akvarellimaalauksen opettamista alakoulussa?

Miten luokanopettaja voi vaikuttaa antamansa akvarelliopetuksen laatuun?

Tässä tutkimuksessa teen näkyväksi niitä haasteita, jotka luokanopettajien on kohdattava, kun he opettavat akvarelleja alakoululaisille. Luokanopettajien arkipäivän kuvaaminen

auttaa kasvatusalan ihmisiä näkemään sen, miten luokanopettajia tuetaan tai jätetään tukematta taiteen opettamisessa. Alakoulussa tapahtuvan akvarelliopetuksen haasteita selvittämällä saadusta tiedosta voivat hyötyä luokanopettajat ja alakoulujen rehtorit, mutta myös kuvataidekasvatuksen opiskelijat ja kuvataideopettajat, jotka haluavat tietää lisää akvarellien opetuksesta. Tässä tutkielmassa käytän akvarelleilla maalaamisesta sanaa akvarellimaalaaminen, koska haluan puhua nimenomaan maalausten tekemisestä enkä taideteoksista eli akvarellimaalauksista.

2 Akvarellien maine alakoulun tekniikkana

2.1 Akvarellimaalauksen asema kouluissa

Akvarelleilla maalaaminen on ollut osa suomalaista koulutusta jo 1900-luvun alkupuolella. Akvarellimaalaus on erillisenä osionaan esimerkiksi Salervon (1924) kirjoittamassa kansakoulun piirustuksen oppaassa, jonka ensimmäinen painos ilmestyi jo vuonna 1918. Salervo näkee akvarellien tehtäväksi koulun taideopetuksessa nimenomaan värien käytön harjoittelun. Värien näkemisen ja hienovaraisten sävyerojen erottamiskyvyn kehittäminen oli keskeinen osa akvarellien opetusta. Salervo kuvaileekin, kuinka akvarellitöissä pyritään "kaikki värit herkimpiäkin vivahteita myöten" kuvaamaan tarkasti ja totuudenmukaisesti. Salervo ehdottaa myös valöörien harjoittelemista, eli yhdellä värinapilla maalaamista, jolloin valo ja varjo kuvataan säätelemällä veden määrää. (Salervo 1924, 27.) Akvarellien oppimistavoitteet ovat pysyneet samoina vuosikymmenten ajan: myös Hakkola, Laitinen ja Ovaska-Airasmaa (1991) kuvailevat akvarellin käyttötapaa samalla tavalla: akvarellit soveltuvat etenkin valon kuvaamiseen (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 34).

2000-luvun opetussuunnitelmat eivät mainitse akvarelleja: niin peruskoulun kuin lukionkin opetussuunnitelmassa ei mainita, että kuvataiteessa tulisi opettaa akvarelleja tai edes maalaamista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet; Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019). Esiopetuksen opetussuunnitelma mainitsee maalaamisen, ja kuvailee, kuinka maalaaminen on osa kuvataiteen moniaistillista tuottamista. Esimerkiksi väreihin neuvotaan kiinnittämään huomiota taiteen tekemisessä ja vastaanottamisessa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 42–43.) Mikään nykyisistä opetussuunnitelmista ei siis suoraan vaadi, että akvarelleja opetetaan, eikä toisaalta myöskään anna ohjeita siitä, mitä asioita akvarelleista tulisi opettaa. Päätösvalta siitä, opetetaanko akvarelleja, on opettajalla.

Musiikin, käsityön ja kuvataiteen 9.-luokan oppimistulosten selvityksessä (2011) kysyttiin yläkoulun opettajilta ja oppilailta, mitä tekniikoita kuvataiteen oppitunneilla oli käyty läpi.

Kuvataiteen opettajista noin kolmannes kertoi opettaneensa maalaamista vähintään usein. (Laitinen & Hilmola 2011, 110.) Kolmannes opettajista myös koki, että on erittäin tärkeää, että oppilaat oppivat maalaamaan. Sen lisäksi vajaa puolet opettajista koki että maalaamisen oppiminen on melko tärkeää. (Laitinen & Hilmola 2011, 113.) Kuitenkin oppilaista puolet sanoi piirtävänsä tai maalaavansa vapaa-ajalla vain harvoin tai ei ollenkaan. Neljännes oppilaista piirsi tai maalasi joskus, kun taas toinen neljännes piirsi tai maalasi ainakin usein. (Laitinen & Hilmola 2011, 121.) Kuvataiteen aineenopettajat siis kokivat maalaamisen melko tai erittäin tärkeäksi, mutta vain harva yläkoululainen maalasi vapaa-ajallaan. Yläkoulun kuvataiteessa vaikuttaa olevan paljon maalaamista, ja kuvataideopettajat myös ajattelevat, että oppilaiden on hyvä oppia maalaamaan jollakin välineellä. Selvityksessä ei kysytty erikseen akvarelleista ja epäselväksi jäikin, suositaanko yläkouluissa jotakin tiettyä maalaustekniikkaa.

Vaikka nykyiset opetussuunnitelmat eivät sitä määrää, akvarellit tuntuvat vallanneen Suomen peruskoulut — etenkin alakouluilla on maine akvarellipainotteisina. Mahdollinen syy voi olla se, että kun välineet akvarellimaalaukseen on kerran hankittu, niin ne kestävät todella kauan. Akvarellit voivat siis olla taloudellisesti ja materiaalitilauksen kannalta kätevä hankinta koulujen taidevarastoihin. Akvarellit ovat yksi keino esitellä alakoululaisille maalaamisen työtavat; yhtä hyvin maalaamiseen voitaisiin käyttää pullopeitevärejä tai jopa akryylimaalia. Oletettavasti koulujen varustelutaso kuitenkin ohjaa opettajia: kun monissa alakouluissa opettaja voi luottaa siihen, että varastosta löytyy ainakin akvarellit, niin niitä sitten käytetään. Luokanopettajat osaavat ehkä koulutuksenkin pohjalta olettaa, että he tulevat työssään opettamaan akvarelleja. Eri asia kuitenkin on, ovatko koulujen akvarellivälineet hyvälaatuisia ja kuinka monipuolisesti luokanopettajat osaavat niitä käyttää.

2.2 Akvarelleihin liitetyt tunteet ja muistot

Suomalaisia sarjakuvia arvioivan ja niistä kirjoittavan *Kvaak.fi*-sarjakuvaportaalin sivustolla on keskustelufoorumi, jonka viestiketju *Vesivärit, pahalaisen keksintö?* kuvaa osuvasti heikkolaatuisesta akvarelliopetuksesta syntyviä haavoja:

Kuvaamataidon tunnit olivat alussa ihan kivoja, kunnes muistaakseni kolmannella luokalla kuvaan astuivat vesivärit. Sekä vielä tänäkin päivänä mielestäni pelkäksi kirosanaksi kelpaava asia, laveeraus. (Kapteeni Kenguru 2006.)

Niin sanottuja akvarellitraumoja ovat keskustelun osallistujille aiheuttaneet etenkin laveeraus ja oppitunneilla käytettyjen välineiden huono laatu. Foorumikeskustelussa käyttäjänimi Tuukka Saturi ihmettelee, miksi laveeraus on alakoulun kuvataiteen tunteilla niin keskeisessä asemassa ja aina esillä (Tuukka Saturi 2006). Muista akvarellin perustekniikoista myös märkää märälle -maalaus aiheuttaa turhautumista: eräs käyttäjä jakaa koulumuistonsa siitä, kuinka märälle paperille levitetty väri levisi omin päin ja niin pahasti, että mitään esittävää ei saanut kuvattua kovasta yrityksestä huolimatta (Kapteeni Kenguru 2006). Muistan myös itse alakoulussa harjoitelleeni laveerausta ja kuinka se silloin tuntui sekä yksitoikkoiselta että haastavalta, kun väriä oli levitettävä tasalaatuisena isolle pinta-alalle. Yksi keskustelufoorumilla esitetty selitys akvarelleista syntyneille huonoille muistoille on se, että akvarellit vaativat kovasti kärsivällisyyttä, jotta maalaustekniikasta saa kiinni ja työskentelyn sujumaan:

Heh, öljyväreillä pääsee heti alkuun, vesivärit vaativat rautaista tekniikkaa. Itselläni ei aikanaan koskaan riittänyt kärsivällisyys kehittää itseäni tarpeeksi ja vesivärit jäivät kirosanaksi. (Jiksi 2006.)

On siis mahdollista, että akvarellimaalaamisen aloittaminen vaatii uudenlaisten taitojen harjoittelua. Voidaan ehkä olettaa, että muiden maalaustekniikoiden tuntemisesta on jonkin verran hyötyä jos halutaan oppia maalaamaan akvarelleilla, mutta akvarellissa on kuitenkin omat tekniikkansa, jotka voidaan oppia vain akvarellimaalausta harjoittelemalla.

Oman kokemukseni ja *Kvaak.fi*-keskustelufoorumien osallistujien yleisen mielipiteen mukaan varmin tapa epäonnistua akvarellimaalaamisessa on työskennellä huonoilla

välineillä. Akvarellit ovat aikamoista välineurheilua: tarvitaan tietenkin itse värinapit, paperi ja erilaisia siveltimiä, mutta myös maalauslusta, johon paperi teipataan, käsipapereita siveltimien ja maalauspaperin liian veden imemiseen sekä vesikuppi tai pari. Näistä etenkin paperin on oltava tarpeeksi laadukasta ja akvarellimaalaukseen sopivaa.

Vesivärit ovat tosiaan maailman vaikein tekniikka hallita hyvin, ja tyypilliseen tapaan juuri se halvin ja ensimmäinen, joka lapsille lykätään. Siitä onkin sitten helppo aloittaa... Kuten aiemmin [keskustelu]letkassa sanottu, erittäin hyvä paperi, värit ja kunnon siveltimet ovat kaiken a ja o. Ilman niitä menee elämä hukkaan. (Outi 2006.)

Hyvien välineiden lisäksi aloitteleva akvarellisti tarvitsee opetusta. Yksin kokeilemalla voi tutustua akvarelleihin, mutta oppiminen on sujuvampaa opettajan johdolla. Ilman jonkinlaista ohjetta, joko opettajalta tai esimerkiksi tekniikkaoppaan sivuilta, aloitteleva akvarellisti saattaa myös pelästyä veden hallitsemattomuutta. Kirjassa *Vesivärimaalauksen alkeet* (2007) kirjoittaja korostaa, kuinka kukaan ei voi oppia akvarelleja ilman, että joku hänelle neuvoo miten tällä välineellä maalataan.

Ihmiset sanovat minulle usein: "en osaa maalata, en ole taiteilija", ja minä vastaan aina kysymällä: "oletko kokeillut?" Useimmiten vastaus on "en" tai "olen, mutta en ole alkuunkaan hyvä siinä". Seuraavaksi kysyn: "mutta onko kukaan ikinä opettanut sinua maalaamaan?" Ja vastaus on aina "ei". (Crawshaw, Finmark & Waught 2007,12.)

Opettajan johdolla tapahtuva akvarelliopetus voi auttaa oppilaita keskittymään harjoitteluun. Kun kaikki luokassa tekevät akvarelleilla, on itsekkin kärsivällisesti tutustuttava siihen miten vesi, väri ja paperi reagoivat toisiinsa. *Kvaak.fi*-keskustelufoorumille on jätetty kommentteja, joissa kerrotaan, kuinka ihmiset ovat alkaneet nauttia akvarelleilla maalaamisesta vasta kouluaikinsa jälkeen. Akvarelleja kuvaillaan muun muassa hitaaksi ja työlääksi ja sitä kautta suorastaan meditatiiviseksi (Jokela 2006), mutta toisaalta myös jopa helpoksi tekniikaksi, kunhan perusteet ensin sisäistää (Eksa 2008). Myös se, että on itse saanut hankkia kouluaikoja paremmat välineet akvarellimaalaukseen, on avannut silmät akvarellimaalaamisen mahdollisuuksille (Aura 2006). Välineiden laadun tärkeyden kiteyttää seuraava viesti:

Akvarelli on veden, värin ja **sattuman** hallittua leikkiä *hyvällä* paperilla. Kokeilemalla keksii, mutta *vain* hyvällä paperilla. Se on valitettavasti aika kallista, mutta kokemuksesta voin kertoa että se on sen arvoista, mikään ei sitä korvaa. (Timo Ronkainen 2006.)

Keskustelufoorumilla ja myös omassa mielessäni onkin noussut kysymys, että miksi akvarelleja edes opetetaan, jos niistä niin monelle jää huonoja muistoja. Kai maalausellisuutta voisi opettaa myös muilla tekniikoilla, esimerkiksi pullopeiteväreillä. Akvarellit ovat mielenkiintoinen ja yllättävän elämyksellinen tekniikka, mutta myös ennakoimaton työtapana, jossa sattuneita virheitä on vaikea tai jopa mahdoton korjata.

Useastikin olen milloin kenenkin kanssa ääneen ihmetellyt peruskoulun kuvaamataidon-opettajien intoa pakottaa lapsukaiset maalaamaan nimenomaan vesiväreillä. Johtopäätös on aina ollut suurinpiirtein seuraava: vesivärit ovat halvimpia, ei sen niinkään väliä, että vesivärit ovat myös yksiä vaikeimmista maalaustekniikoista. Siinä on sitten toissijaista saako oppilas elinikäiset traumat siitä vesiväreillä lutraamisesta ja vieraantuu täysin taiteiden parista vai ei. (Tuuk42 2006.)

Akvarelleilla on Suomen koulujärjestelmässä hyvin keskeinen asema. Akvarelleja opetetaan etenkin alakoulussa ja sitten niiden osaamista testataan monissa taidealan valintakokeissa. Näihin kokeisiin osallistujia varten on siis hyvä ja oikeudenmukaista, että akvarelleja opetetaan oppivelvollisuuden aikana kaikille oppilaille. Voidaan kuitenkin pohtia, ovatko akvarellit valikoituneet valintakokeiden yleiseksi tekniikaksi juuri sen takia, että valintakokeita järjestävät toisen ja korkea-asteen oppilaitokset ajattelevat kaikkien osallistujien osaavan akvarelleja. Toinen vaihtoehto on, että akvarellit tulivat peruskoulun yleiseksi tekniikaksi siksi, että valintakokeissa päätettiin käyttää juuri akvarelleja. Voidaan pohtia kumpi asia johti kumpaan.

Akvarellit ovat materiaalina helppo ostaa omaan käyttöön. Halpoja ja huonolaatuisia akvarelleja myydään monissa sekatavarakaupoissa, joten teoriassa akvarellit on yksinkertaista hankkia. Ei olisi siis kohtuutonta vaatia, että valintakokeisiin osallistujat tarvittaessa ostaisivat itselleen akvarellinapit. *Taidemaalarien tekniikat* -opas (2017) luetteleekin akvarellien vahvuudeksi juuri edullisuuden, monipuolisuuden, helppokäyttöisyyden ja kuljetettavuuden. Nämä yhdessä tekevät akvarellista tekniikan,

jota sekä aloittelijat että kokeneet maalarit voivat harrastaa. (Chisnall 2017, 32.) Akvarellit voivat olla vielä aikuisiälläkin helposti aloitettava kuvataideharrastuksen muoto, koska välineitä on helposti saatavilla ja ne ovat edullisia.

Mielestäni akvarelleilla on polarisoitunut maine: toisaalta akvarellimaalaaminen on alakoulun huonoilla välineillä tapahtuvaa opettelua, mutta toisaalta toisen asteen, korkeakoulun tai taideharrastuksen varteenotettava taiteellisen ilmaisun väline. Yläkoulu jää mielestäni tähän väliin: toisaalta akvarelli voi tuntua alakoulun tekniikalta mutta toisaalta liian vaikealta tekniikalta syvällisesti opetettavaksi. Akvarellit ovat yhtä aikaa todella helppoja ja loputtoman monimutkaisia. Kyseenalaista kuitenkin on se, onko akvarelleja alunperinkään kouluaikana opittu. Akvarelleilla on leima alakoulun tekniikkana, joten niin kuin monet muutkin tekniikat, yläkoulussa kuvataideopettaja saattaa olettaa, että akvarellit perusasiat on jo käyty ja myös opittu alakoulussa. Yläkoulun kuvataidetuntien vähäisen määrän takia aineenopettaja voi haluta päästä nopeasti yläkoulutasoisten sisältöjen läpikäymiseen. Opetusharjoitteluissa olen kuitenkin monesti kuullut, kuinka yläkoulussa tai edes lukiossa ei voi olettaa, että oppilaat osaavat asioita, jotka opettajasta tuntuvat päivänselviltä. Esimerkiksi pää- ja välivärien nimeämisen ja sekoittamisen luulisi jokaisen oppivan alakoulussa, mutta silti kokemukseni mukaan akvarelliopetus kannattaa kouluasteesta riippumatta aloittaa näiden alkeistason asioiden kertaamisesta.

3 Akvarelliopetuksen suunnittelu

3.1 Helpot ja vaikeat akvarellitekniikat

Minkä tahansa opetuksen on oltava sopivan tasoista oppijoille. Akvarelleissa voi kuitenkin herättää ihmettelyä se, että mikä oikeastaan on akvarelleissa helppoa tai vaikeaa. Taiteilijoille suunnatussa tekniikkaoppaassa Parramón (1987) suosittelee aloittelevia maalareita harjoittelemaan ensin laveerausta (Parramón 1987, 98). Laveerauksella onkin keskeinen rooli akvarellimaalauksessa, koska sillä voidaan täyttää suuria pinta-aloja eli esimerkiksi maalata yksinkertaisia taustoja tai värittää maalauksessa kuvattuja asioita. *Taidemaalarien tekniikat* -tekniikkaoppaassa (2017) laveeraus on kuitenkin arvioitu vasta keskitason tekniikaksi ja kaksivärinen laveeraus jopa edistyneeksi tekniikaksi. Kirjan listaus eri vaikeusasteista on mielestäni hyödyllinen ja hyvin mielenkiintoinen. Erilaiset vesiväritekniikat jaetaan eri vaikeusasteisiin seuraavasti:

- **Aloittelijalle** sopivia harjoituksia ovat värien sekoittaminen, värikarttojen tekeminen, erilaiset siveltimenvedot, värin levittämisen tavat, maalattavan aiheen yksinkertaistaminen, valöörikontrasti, sekä kylmät ja lämpimät värisävyt.
- **Keskitasoiselle** tekijälle sopivat laveeraus (yksivärinen tasaiset ja liukuvat), pehmeä reuna märkää märälle maalauksella ja kova reuna märkää kuivalle maalauksella, ilmaperspektiivi, valokohtien jättäminen eli paperin puhtaan valkoisen suojeleminen, virheiden korjaaminen, sekä kokeelliset tekniikat kuten maskineste, suola ja pirsrottelu.
- **Edistyneelle** maalarelle sopivat tekniikkoina laseeraus (eli värien sekoittaminen maalaamalla yksittäiset värit päällekkäin), kaksivärinen laveeraus, yksivärinen maalaus, ihonvärit, sekä maalausprosessin tarkempi suunnittelu ja tietyn tunnelman luominen. (Bridle 2017, 5.)

Huomattavaa on se, että tämä tekniikkaopas määrittelee virheiden korjaamisen keskitason tekniikaksi. Akvarellimaalaamisessa syntyneitä virheitä voidaan korjata monin tavoin: nostamalla vielä märkä väri pois paperista käsipaperin avulla, jo kuivuneen värikohdan kostuttaminen ja varovainen hankaaminen puhtaalla kostealla siveltimellä ja

värin nostaminen kuivalla käsipaperilla, tai pienissä vaikeissa virheissä jopa paperin raaputtaminen askarteluveitsellä tai skalpellilla. Kaikki nämä korjaustavat vaativat maalaajalta taitoa. Erityisen tärkeää on, että osataan arvioida onko paperi kuiva, kostea vai märkä.

Jos virheiden korjaaminen on arvioitu keskitason tekniikaksi, sen osaamista tuskin keneltäkään alakoululaiselta vaaditaan. Tästä huolimatta akvarelleilla maalaamiseen kuuluu oman kokemukseni mukaan hyvin keskeisenä osana erilaiset vahingot: väri voi lähteä leviämään hallitsemattomasti tai kesken prosessin saattaa huomata maalanneensa värisävyllä, joka ei toimi kokonaisuuden kanssa yhteen. Akvarelli pakottaa maalarin kohtaamaan omat virheensä ja hyväksymään akvarellien yllätyksellisyyden. Maalaamisesta voi kuitenkin tulla epämotivoivaa, jos maalari alkaa olemaan liian varovainen.

Taidemaalarien tekniikat -oppaan (2017) mukaan akvarellit ovat herkkä menetelmä, jossa yksikin vahingossa pudonnut vesipisara voi pilata koko työn (Webber 2017, 22). Akvarellit voivat tuntua pelottavilta ja hallitsemattomilta: vesiliukoinen väri liikkuu paperilla vaikeasti ennakoitavin tavoin, ja paperille päätyneitä virheitä on vaikea, joskus jopa mahdoton, korjata. Kokemukseni mukaan juuri erilaiset vahingot ja virheet ovat yleisiä aloittelijan kohtaamia ongelmia. Merkittävä osa näistä haasteista voi johtua teknisistä valinnoista: liian ohuen paperin käyttäminen, paperin kiinnittämättä jättäminen, likaisten siveltimien käyttäminen, värisekoituksissa sopivan vesi- ja värimäärän arvioinnin vaikeus, turhan pienellä siveltimellä maalaaminen ja siveltimen jäljen hallitseminen painamisella ja kädenliikkeillä. Osa virheistä taas on vaikeasti ennakoitavia ja perustuu veden liikkeisiin: paperille voi muodostua vesilammikoita, siveltimestä voi vahingossa tippua väripisaroita keskelle paperia, tai siveltimestä laskettu väri leviää märällä paperilla yllättävin tavoin sotkien mahdollisesti viereisetkin värialueet, jos märkien värialueiden rajat koskettavat toisiaan. Akvarellien hallitseminen edellyttää paljon harjoittelua, erehtymistä ja virheistä oppimista juuri tekniikoiden arvaamattomuuden ja virheiden korjaamisen vaikeuden takia (Chisnall 2017, 33).

Ennen akvarelleja olisi hyvä osata kuvataidetta jo muuten: etenkin piirustustaito ja väriteorian tuntemus auttavat lähestymään akvarelleja. Akvarellit ovat maalaustekniikka, joten voi olettaa että muiden maalaustekniikoiden tuntemus auttaa myös akvarelleilla maalaamisessa. Parramón varoittaa, että "on vaikea oppia maalaamaan [--] vielä vaikeampaa on oppia maalaamaan vesivärein". (Parramón 1987, 98.) Akvarellien ei siis ehkä kannata olla ensimmäinen opeteltava maalaustekniikka. Arvioin, että silloin pullopeitevärit tai ehkä sormivärit olisivat paras ensiaskel maalauksen maailmaan.

Perustekniikoihin tutustuminen on tärkeä tehdä ennen kuin aletaan maalaamaan haastavia aiheita tai tekniikoita, koska perusteiden hallitseminen on tärkeää. Tässä tekniikkaoppaassa painotetaan, että maalaamista oppii maalaamalla, eli kannattaa kokeilla värien sekoittamista ja erilaisia siveltimenvetoja paperille. Itse tekemällä saa omakohtaista kokemusta siitä, miten akvarellit käyttäytyvät. Tämä kokemus lisää maalarin itsevarmuutta, mikä edelleen kasvattaa intoa maalata lisää. Akvarelleissa ei sovi kuitenkaan kiirehtiä maalaamaan liian monimutkaisia aiheita tai kokeilemaan itselle liian vaikeita tekniikoita. (Crawshaw, Finmark & Waught 2007, 13.)

Teknisten valintojen lisäksi maalausprosessin sujuvuuteen vaikuttaa valittu aihe. Crawshaw ja muut (2007) ehdottavat, että aloittelijat maalaavat ensin hedelmiä ja vihanneksia. Niitä kuvaamalla voi keskittyä harjoittelemaan värien sekoittamista ja samalla testata erilaisia tekniikoita (Crawshaw, Finmark & Waught 2007, 26). Hedelmät ovat myös muodoltaan yksinkertaisia ja siksi helppo hahmotella paperille pohjapiirroksena (Crawshaw, Finmark & Waught 2007, 36). Kun hedelmät ja vihannekset sujuvat, voi siirtyä monimutkaisempiin aiheisiin kuten kukkiin. Esimerkiksi ihmisten kuvaaminen käydään läpi vasta kirjan loppupuolella. (Crawshaw, Finmark & Waught 2007, 38). Kun opettaja ohjaa oppilaita valitsemaan vaikeustasoltaan sopivan tekniikan ja aiheen, akvarellimaalaamisen opettelu todennäköisemmin pysyy mukavan innostavana.

3.2 Akvarellien soveltuvuus eri ikäisille lapsille

Lowenfeld on tunnettu lapsen kuvallisen ilmaisun kehityksen teoriastaan. Teoksessaan *Creative and mental growth* hän esittelee, kuinka lapsi käy läpi kuvallisen ilmaisun kehityksen muotoja. Hänen mukaansa päiväkotikäinen lapsi käy läpi kaksi kehityksen vaihetta: riimusteluvaiheen ja esiasteen kaavavaiheesta. Alakoulussa lapsi käy läpi kolme vaihetta: kaavavaiheen, heräävän realismin ja näennäisrealismin. (Lowenfeld 1987.)

On pohdittava, missä vaiheessa akvarellimaalaus kannattaa aloittaa ja minkä ikäisille lapsille se soveltuu. Lowenfeld (1987) painottaa, että kuvataideopetuksessa tulisi ottaa huomioon, millaiseen ilmaisuun tekniikat ja materiaalit ohjaavat. Opettajan on tunnettava miten eri materiaalit käyttäytyvät, ja valittava opetukseen sellaisia materiaaleja, jotka soveltuvat siihen miten oppilas haluaa ilmaista itseään. Materiaalin luonteen on tuettava oppilaan omaa ilmaisua, eli sekä lapsen että materiaalin on pyrittävä samansuuntaiseen tavoitteeseen ilmaisussa. (Lowenfeld 1987, 172.)

Materiaalina Lowenfeld kuvailee akvarellia virtaavaksi, yhdistyväksi ja sekoittuvaksi. Akvarellia on helppo muuttaa läpinäkyvyydeltään tai värisävyiltään. Näiden ominaisuuksien ansiosta akvarellilla voi luontevasti ilmaista tunnelmaa. (Lowenfeld 1987, 35–36.) Akvarellia voisi kuvata siis muuttuvaksi ja vapaaksi. Akvarellilla on vaikea maalata tasaisia värialueita, ja kerran sekoitettua värisävyä on haastava löytää uudelleen.

Alakoulun 1.–3.-luokkalainen on Lowenfeldin mukaan kaavavaiheessa. Tässä kehitysvaiheessa lasten värienkäyttö perustuu toistamiseen: taivas on sininen ja ruoho on vihreää. Eri lapsilla on omat käsityksensä siitä, minkä värisiä mitkäkin asiat ovat, mutta heidän ilmaisunsa on samanlaista piirroksesta ja maalauksesta toiseen. Maailman kuvaaminen perustuu skeemoihin ja vaativat toistettavuutta. (Lowenfeld 1987, 161–162.) Kun akvarelli leviää hallitsemattomasti, aikuiset voivat ilahtua näistä yllätyksistä ja niiden visuaalisesta kiinnostavuudesta. Kaavavaiheen lapset kokevat tällaiset tahattomat ilmaisun muodot kuitenkin suurina virheinä, koska lapsi haluaa toteuttaa ja toistaa omaa skeemaansa siitä, miltä asiat näyttävät. 1.–3.-luokkalaiset välittävät oman ajatustapansa tunnistettavuudesta enemmän kuin vaihtelevasta värienkäytöstä. Tekniikkana akvarelli ei

sovellu toistettavuuteen. Kun akvarelli ei toimi niin kuin lapsi haluaisi sen paperilla toimivan, lapsi ei enää tunnista työtään omakseen ja turhautuu. Lowenfeld argumentoi, että akvarelli ei tue tyyppillisen 1.–3.-luokkalaisen lapsen taiteellista kehitystä, ja siksi akvarelleja ei tulisi opettaa vielä alakoulun alussa. (Lowenfeld 1987, 38.)

Lowenfeld suosittelisi akvarelleja vasta näennäisrealismin vaiheessa, eli 5.–7.-luokkalaisille. Noin 12-vuotiaat lapset eivät enää koe akvarellien arvaamattomuutta oman ilmaisun esteenä, vaan mielenkiintoisena tutkittavana ilmiönä. Niin sanotut iloiset vahingot ovat jotain, mistä he osaavat nauttia. Akvarellit sopivat ympäristön kuvaamiseen, tämän ikäisellä lapsella on kiinnostusta havainnoida ja kuvata omaa ympäristöään tunnelmallisesti. Lowenfeldin mukaan akvarelli tukee 12-vuotiaalle tyyppillistä ilmaisun ja ajattelun tapaa, ja siksi akvarellit ovat hyvä väline alakoulun ylimmille luokille. (Lowenfeld 1987, 38–39.)

Toisin kuin Lowenfeld, Hakkola ja muut (1991) ottaisivat akvarellit mukaan kuvataidekasvatukseen jo päiväkodissa. Jos värinappien käyttäminen on pienille lapsille liian vaikeaa, Hakkola ja muut suosittelisivat käyttämään nappien sijaan nestemäistä akvarellia (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 103). Hakkola ja muut käyttäisivät akvarelleja lasten väri-ilmaisun harjoittamiseen, ja niillä voitaisiin esimerkiksi harjoitella pää- ja välivärien murtamista vastaväreillä (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 94). Hakkolan ja muiden mukaan akvarellit ovat "alle kouluikäiselle hyvin soveltuva maalaustapa" ja he suosittelevat harjoittelemaan akvarelleilla nimenomaan värisävyjen monipuolista ilmaisua ja valöörien muuttamista (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 102). Hakkolan ja muiden mukaan lapsia tulisi ohjata "kohti persoonallista väri-ilmaisua, jossa yhtenä tavoitteena voidaan nähdä pyrkimys realistisuuteen" (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 94–95).

Hakkola ja muut lähestyisivät värien harjoittelua kuitenkin leikkimisen kautta ja he näkevät akvarelliopetuksen olevan keino ohjata pikkulapsia kohti väreistä nauttimista. He opettaisivat asiasisältöinä värien tunnistamista ja sekoittamista, kylläkin leikinomaisesti. Lasten kehitysvaihe otetaan huomioon siinä, että ennakoidaan pikkulasten tekevän ei-

esittäviä maalauksia, jotka ovat ennemminkin värien testailua kuin esittävään pyrkivää maalaamista. Siihen kannattaisi kuitenkin kiinnittää huomiota, millaisilla muodoilla lapset kuvaavat akvarelleillakin omia kokemuksiaan ja mielenkiinnonkohteitaan. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 98.)

Värihavaintojen harjoitteluun voidaan käyttää luonnosta poimittuja kasvien osia tai mallikuvia, joiden värisävyjä lapset harjoittelisivat sekoittamaan mahdollisimman tarkasti. Hakkola ja muut puhuvat skeemoista irtipääsemisestä jo varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksessa (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 99–100.) Lowenfeldin teorian mukaan skeemat ovat pääasiassa käytössä vasta alakoululaisilla (Lowenfeld 1987). Silti Hakkola ja muut haluavat järjestää jo varhaiskasvatuksessa lapsille sellaisia kokemuksia, joiden avulla heidän kuvallinen ilmaisunsa vapautuisi ja monipuolistuisi (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 100).

Lowenfeld opettaisi akvarelleja vasta 5.–7.-luokkalaisille, kun Hakkola ja muut taas aloittaisivat akvarellien värisekoitukseen tutustumisen jo varhaiskasvatuksessa (Lowenfeld 1987, 38–39; Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 102). Jos akvarelliopetuksen aloitusajankohdasta voi olla näin suuria erimielisyyksiä, taustalla ei ehkä ole pelkästään akvarellien ominaispiirteet, vaan opettajan valmiudet soveltaa akvarelliopetusta eri ikäkausille sopivaksi. Jotta opettaja osaisi muokata akvarellista varhaiskasvatukseen ja alakoulun alimmille luokille sopivaa, opettajalla tarvitsee olla tietoa akvarellista materiaalista ja tekniikasta, sekä tietoa lasten kuvallisesta kehityksestä. Voidaan pohtia, että onko realistista, että luokanopettajankoulutus ehtisi opettaa nämä molemmat asiat.

3.3 Oppimisprosessin tukeminen

Jos aikuinen jättää lapsen ilman opetusta, siitä usein seuraa se, että lapsi ei keksi mitään piirtäisi tai maalaisi, ja hän voi kokea ettei edes osaa tehdä mitään. Jättämättä annettu opetus siis jättää lapsen ratkomaan kuvallisen työskentelyn prosessissa nousevat haasteet yksin. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 62.) Rusanen ja Torkki viittaavat

Kindleriin ja Darrasiin (1997), joiden mukaan lapsi toivookin, että aikuinen antaisi palautetta ja kertoisi, että lapsen taiteellista työskentelyä arvostetaan. Jos lapsi jätetään ilman tällaista rohkaisua ja motivointia, ja lapsi jätetään tutustumaan taiteen tekniikkaan aivan yksin, työskentely yleensä loppuu lyhyeen. (Rusanen & Torkki 2007, 52.) Jos lasta ei ohjata ja opeteta, jossakin kohtaa lapsi turhautuu siihen ettei hän saa aikaiseksi toivomaansa lopputulosta. Tämä turhautuminen voi edelleen kohdistua lapseen itseensä, jolloin tämä uskoo vaikeuksien johtuvan omasta taidottomuudestaan. (Robinson 1993, 50.) Pelkän ajan tarjoaminen kuvataiteen tekemiselle ei siis riitä kehittämään lapsen kuvallista osaamista, vaan tarvitaan opettaja, joka opettaa (Gibson & Larson 2007, 27).

Hakkola ja muut korostavat, että lapsi ei osaa katsoa asioita automaattisesti kuvataiteen vaatimalla tavalla. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta kiinnittämään huomiota ympäristöönsä ja esimerkiksi sen värimaailmaan. Jotta oppilas tottuu tekemään täsmällisiä huomioita, tulisi aikuisen auttaa häntä nimeämään ja sanallistamaan näitä havaintoja. Kun havainnoille annetaan sanat, havainnoista tulee tietoisempia kuin pelkkien tunteiden ja ajatusten varassa säilytettävät havainnot. Lapset täytyykin erikseen ohjata kiinnittämään huomiota ympäristönsä väreihin ja yksityiskohtiin. Tekemällä huomiota ja keskustelemalla aikuinen tukee lasten esteettistä kasvua. Kun lasta neuvotaan ensin tutkimaan kuvattavana olevaa aihetta, hänen on itse työskentelyvaiheessa helpompi tietoisesti valita, mitkä kohteen ominaisuudet hän haluaa kuvata paperille. Omien havaintojen sanallistaminen tekee havainnoista täsmällisempiä. Piirtäminen ja maalaaminen perustuvatkin pitkälti näkemään harjoitteluun. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 55, 58.) Opettajan tarvitsee pystyä keskustelemaan oppilaan kanssa tämän työstä (Rusanen & Torkki 2007, 50).

Rusanen ja Torkki viittaavat Kindleriin ja Darrasiin (1997), jotka neuvovat, että opettaja voi jakaa huomioitaan esimerkiksi lapsen työn väreistä ja muodoista sekä kysellä, kuinka työskentely sujuu. Lasta voi myös pyytää sanallistamaan niitä mielikuvia, joita hän liittää työn alla olevaan kuvataiteen tehtävään. Lapsi kokee tällaisen aikuisen näyttämän aidon kiinnostuksen työskentelyään kohtaan palkitsevana. (Rusanen & Torkki 2007, 52.) Jos aikuinen on oikeasti kiinnostunut lapsen kuvallisesta työskentelystä, se motivoi myös lasta jatkamaan työskentelyä (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 61).

Koivukankaan ja Mäkihannun (2011) pro gradu -tutkielman mukaan eri opettajatyypit ajattelevat eri tavoin siitä, mitä asioita opetuksessa tulisi painottaa ja millainen on hyvä opettaja. Tutkimuksessa löydettiin kolmen tyyppisiä opettajaa: osaajat, innostajat ja välttelijät. Osaajat painottivat oman osaamisen selkeää välittämistä oppilaille, ja he halusivat antaa oppilaille rakentavaa palautetta. Innokkaat painottivat sitä, että oppilaiden tulisi saada hyviä kokemuksia uinnin opetuksen aikana. Tätä varten opettajalta vaaditaan oppilaantuntemusta: oppilaiden osaamisen ja vahvuuksien tunnistamista. Jotta kaikki oppilaat voisivat saada jonkun hyvän kokemuksen, innostaja-opettajat pyrkivät tarjoamaan laaja-alaista opetusta, joka pystyisi tarjoamaan jokaiselle oppilaalle jotakin mieluista ja innostavaa. Välttelijät painottivat sitä, että oppilaiden ei tulisi saada huonoja kokemuksia. Opetuksessa tämä aiheuttaa opettajalle epävarmuuden tunteita ja ohjaa häntä arvioimaan opetuksen riskitekijöitä. (Koivukangas & Mäkihannu 2011, 86–87.)

Riippuu siis opettajasta, kuinka tärkeäksi hän kokee oppilaiden motivoinnin ja innostamisen. Rantala (2006) viittaa Csíkszentmihályihin ja Hunteriin (2003), joiden mukaan ilon ja muiden positiivisten tunteiden kokeminen tukee oppimista. Ilon tärkeys tulee kuitenkin näkyväksi vasta silloin, kun oppiminen on ilotonta. (Rantala 2006, 35.) Akvarelliopetukseen liittyvät vahvan negatiiviset muistikuvat voivat olla tulosta juuri tämän ilon puuttumisesta. Akvarellien oppiminen voi olla hauskaa ja palkitsevaa. Rantala viittaa edelleen Siitoseen (1999) ja Varilaan (2004), joiden mukaan ilon kokeminen motivoi ihmistä jatkamaan toimintaansa: "ilo on myönteinen kokemus, joka halutaan kokea uudelleen" (Rantala 2006, 35). Myös akvarelliopetuksen tulisi siis vastata tähän ihmisen tarpeeseen saada tehdä asioita, joista tulee hyvä olo ja positiivinen mieli.

Rantala viittaa Larkiniin (2001), joka korostaa välitavoitteiden tärkeyttä oppimisessa. Opettajan tulisi pilkkoa opetettava asia niin pieniksi osiksi, että oppilas voi edetä yhdestä tavoitteesta toiseen. Uusiin haastavampiin tehtäviin tulisi myös siirtyä vasta, kun niihin tarvittavat taidot on omaksuttu. Pienet onnistumisen kokemukset motivoivat oppilaita. (Rantala 2006, 80.) Pohdin kuitenkin, kuinka paljon luokanopettajille annetaan koulutuksessa valmiuksia tällaisten välitavoitteiden asettamiseen tai oppilaiden taiteen tekemisen rohkaisemiseen.

4 Luokanopettajan valmiudet akvarellien opettamiseen

4.1 Luokanopettaja taiteen tekijänä ja kokijana

Kuvataideopetukselle on tyypillistä, että kun oppitunnilla harjoitellaan, oppilaat tulevat suunnittelussa ja teknisessä toteutuksessa kohtamaan erilaisia vaikeuksia. Osa näistä ongelmista opettaja voi estää ennalta. Osa ongelmista on ratkaistava sitä mukaa kun oppilaat niitä kohtaavat. Opettajan omat taiteelliset taidot auttavat sekä ennakoimaan että reagoimaan näihin ongelmiin. Tätä varten opettaja tarvitsee kuvataiteen materiaalituntemusta, luottamusta omaan osaamiseen ja ymmärrystä siitä, miten eri tekniikoita voidaan käyttää. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 43.) Rusanen kuvailee, että kuvataiteen didaktisten opintojen tavoite on antaa opettajaopiskelijalle tilaa ja aikaa tehdä taidetta itse. Omakohtaisen kokeilun myötä opettajaopiskelija kerryttää kokemuksia, joiden kautta hän voi ymmärtää kuvalliseen tekemiseen liittyviä prosesseja. Sitten kun hän opettaa oppilaita, voi hän muistella omia kokemuksiaan ja tukea lasten vastaavia oppimisprosesseja. (Rusanen 2007, 44.) Kun opettaja itse osaa tehdä sen, mitä hän haluaa oppilailleen opettaa, hän pystyy ymmärtämään, mitä oppimisprosessiin sisältyy (Hakamäki ym. 2011, 32).

Robinsonin (1993) toteuttamassa tutkimuksessa merkittävä haaste alakoulun kuvataideopetuksessa oli opettajien kokemus epävarmuus omasta taiteellisesta osaamisesta. Robinson arvioi, että todennäköisimmät taustasyynä tähän ovat opettajankoulutuksen antamat vaillinaiset valmiudet sekä opettajien saama taideopetus omana kouluaihanaan. (Robinson 1993, 56.) Rusanen ja Torkki painottavat, että opettajan ei tarvitse olla taiteilija voidakseen tukea lapsen kuvataiteellista kehitystä. Riittää, jos opettajalla on mielenkiintoa kuvataidetta kohtaan. (Rusanen & Torkki 2007, 50.) Gibsonin ja Larsonin tutkimuksessa nousi esille, että vain muutamat opettajat sanoisivat, että taidekasvatus ei olisi tärkeää, mutta että taideaineiden opettaminen on vaikea toteuttaa. Taideaineiden opettaminen vaatii opettajalta itsevarmuutta. Alakoulussa tämä vastuu olla tarpeeksi itsevarma antaakseen opetusta on luokanopettajan harteilla. (Gibson & Larson 2007, 28.)

Hakkola ja muut pohtivat varhaiskasvatuksen opettajien heikon itseluottamuksen vaikutusta taidekasvatukseen. Kun kuvataiteessa esitellään uusi tekniikka, opettajalla tulisi olla tarpeeksi osaamista ja itsevarmuutta, jotta hän kykenee näyttämään oppilaille mallia työskentelytavoista. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 43.) Akvarelliopetuksessa opettajan tulisi uskaltaa näyttää kuinka välineitä käytetään ja miten esimerkiksi siveltimellä saadaan aikaiseksi erilaista jälkeä. Hakamäen ja muiden mukaan etenkin yksinkertaisissa harjoituksissa, joissa oppilaiden halutaan kopioivan sama suoritus kuin minkä opettaja tekee, opettajan tarvitsee omia taitoja voidakseen näyttää oppilaille mallisuorituksen. Kun opettajan taidot ovat korkeammalla tasolla kuin oppilaiden, opettaja voi omassa mallisuorituksessaan myös ylikorostaa teknisen suorituksen kannalta tärkeitä yksityiskohtia. (Hakamäki ym. 2011, 32.) Hakamäki ja muut viittaavat tällä uimataidon opettamiseen, mutta akvarellimaalauksessa tämä korostettu suorittaminen voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opettaja korostaisi omalla esimerkillään, kuinka rennosti ja rohkeasti märkää märälle tekniikalla voi ja saa maalata. Mallitöitä opettajan ei kuitenkaan tarvitse valmistaa, eikä oppilaiden tulisi kopioida opettajalta muuta kuin tekniikkaa (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 40).

Kuvataiteen tekemiseen liittyy vahvasti luovuus. Yksi luovuuden piirteistä on ensisilmäykseltä erillisten asioiden yhdisteleminen, ja kuinka tällainen vapaa ajattelu on ainakin päiväkotikäisille lapsille niin luontaista, että tekemällä taidetta lasten kanssa aikuisetkin voivat vapautua "urautuneista ajatuskuvioistaan". (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 40.) Hakkola ja muut painottavat, että aikuisten on itsekin uskallettava kokeilla. Opettaja saa yhdessä tutkia ja kehittyä muiden aikuisten ja lastenkin kanssa. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 3.) Jos opettajan onnistuu rentoutua oman kuvataideopetuksensa aikana, voi opettaja itse siis saada rohkaisua lasten ennakkoluulottomasta kuvataiteen tekemisen ilosta. Teoksen *Lasten taidekasvatus* johdannossa, kirjoittavat toivovat kirjan auttavan ja rohkaisevan myös aikuisia kasvamaan ja muuttumaan. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 3.) Aikuisen ei siis tarvitse uskotella lapsille, että hän tietää ja osaa kaikkea, mutta aikuisella tarvitsee olla aloitteellisuutta kehittää omia taitojaan.

Kuvataiteessa ei ole väriä vastauksia, eikä oikeitakaan. Luovassa työskentelyssä omintakeisetkin ratkaisut ovat hyväksyttäviä. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa. 1991, 40.) Voi olla, että jos luokanopettajalla on takanaan huonoja kokemuksia kuvataiteesta, hän on omaksunut sellaisen näkökulman, että taiteen tekemisessä olisikin väriä vastauksia. Pelko voi johtaa epävarmuuteen omassa opetuksessa. Hakkola ja muut huomauttavat kuinka "pelko luo stereotyyppisiä ratkaisuja myös kuvissa". Päästäkseen irti kuvataiteen tekemiseen liittyvistä peloista niin opettajan kuin oppilaankin tarvitsee oppia luottamaan omiin ratkaisuihinsa. Näin ihminen voi vapautua tekemään luovia ja omaperäisiä ratkaisuja myös taiteellisessa toiminnassa. Lapset seuraavat aikuisten suhtautumista asioihin — myös kuvataiteen tekemiseen. Opettajan epävarmuus ja itsekriittiset lausahdukset toimivat lapsille mallina siitä, miten kuvataiteeseen tulee suhtautua. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 38.)

Kun lausahdan, että oikeastaan en osaa ollenkaan piirtää, siirrän myös lapselle epävarmuuttani sekä sellaista käsitystä, että piirtämisessä olisi [--] kysymys taidoista ja niiden puutumisesta [--] (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 38).

Kun aikuinen itse toimii ennakkoluulottoman luovasti, niin samalla hän antaa lapsellekin luvan olla luova. Kun aikuinen antaa itselleen anteeksi omat virheensä ja tietämättömyytensä, hän samalla auttaa lasta tekemään samoin. Hakkola ja muut huomauttavat, kuinka sanallisen viestinnän lisäksi lapset seuraavat myös aikuisten sanatonta — ja joskus tahatontakin — viestintää. Aikuisen ilmeet ja eleet paljastavat, mitä aikuinen oikeasti ajattelee lasten työskentelystä. Tällaiset viestit eivät jää lapsilta huomiotta. Kuvataiteen opetus antaa parhaita tuloksia silloin, kun myös opettaja nauttii opettamisesta ja on itse vilpittömässä kontaktissa omaan ja lasten kuvalliseen tekemiseen. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 38.)

Rusanen viittaa Moilaseen (1999) ja Wageriin (2003), jotka tuovat esille kuinka matkalla kohti uuden oppimista ja itsensä muuttamista on keskeistä, että ihminen kehittää itsetuntemustaan, eli tunnistaa myös oman keskeneräisyytensä ja ne asiat, joita hän ei vielä osaa. Rusasen varhaiskasvatuksen opettajien tutkimuksessa alan opiskelijat kertoivat haastattelussa, kuinka he eivät kokeneet itseään taidekasvattajiksi. Opiskelijat arvioivat,

että taidekasvatuksen asiantuntijuuteen kuulu materiaalioppi ja lapsen kuvallisen kehityksen ymmärtäminen. Siitä huolimatta, että haastateltavat osasivat näin kuvailla asiantuntijuutta, he eivät itse kokeneet olevansa näitä asiantuntijoita vaan ihan tavallisia taiteen katsojia. Se, että opettaja tunnistaa lasten kuvataidekasvatuksen osaksi omaa työnkuvaansa ja omaksi vastuukseensa, mahdollistaa sen, että opettaja alkaa kasvattaa itselleen taidekasvattajan roolia ja identiteettiä. (Rusanen 2007, 41–43.)

Luokanopettajan käsitys omista taidoistaan maalata akvarelleilla voi siis aiheuttaa negatiivisia asenteita ja välttelykäyttäytymistä akvarelliopetusta kohtaan. Luokanopettajuuteen keskeisesti kuuluva itsereflektio ja omien toimintatapojen kriittinen analysointi voisivat toimia keinoina oman taidesuhteen tiedostamisessa ja muuttamisessa. Akvarellimaalaus taitona on sellainen, jonka voi yksinkin harjoittelemalla oppia, mutta siitä on huomattava apu, jos joku neuvoa ja motivoi. Luokanopettajan yksi mahdollinen neuvoja antava lähde on itse luokanopettajakoulutus.

4.2 Luokanopettajakoulutus taidesuhteen uudistajana

Kuvataide on vain pieni osa luokanopettajakoulutusta. Robinson kritisoi luokanopettajien taidekoulusta kuvailemalla, kuinka koulutukseen joko ei sisälly kuvataidetta pakollisena osana, tai että tarjottu kuvataidekurssi on tehtävien tasoltaan sellainen, että luokanopettajaopiskelijat pääsevät harjoittelemaan vain omalla taitotasollaan, joka todennäköisesti on selvästi oppilaita korkeammalla tasolla. Tällöin opiskelijoille ei opeteta, miten kuvataiteen tehtäviä voisi soveltaa eri ikäisille lapsille. (Robinson 1993, 57.) Tällainen aukko opettajakoulutuksessa on ristiriidassa sen kanssa, että luokanopettajalla on hyvin laaja vastuu kuvataiteen opettajana. Etenkin alakoulun ensimmäisellä luokalla opettajan on tuotava kuvataide osaksi lasten kouluarkea ja rakennettava kuvataide luonnolliseksi ja tutuksi työskentelyn tavaksi. Kun oppilaat ovat tottuneet kuvataiteen olemassaoloon koulun opetuksessa, täytyy opettajien edelleen jatkaa oppilaiden tukemista ja rohkaista heitä toimimaan kuvataiteen parissa. (Robinson 1993, 50.) Luokanopettajalla täytyy olla niin paljon itsevarmuutta kuvataiteen

aineenhallinnasta, että hän voi itse maalata akvarelleilla ja testata opettamiaan tekniikoita, mutta hänen on sen lisäksi kyettävä motivoimaan muitakin. (Rusanen & Torkki 2007, 50). Jos luokanopettajat eivät koe koulutuksensa jälkeen osaavansa kuvataiteen materiaalioppia ja faktatietoa, niin voivatko he kokea olevansa valmiita rohkaisemaan muita taiteellisessa työskentelyssä.

Keränen ja Väyrysen (2013) pro gradu -tutkielmassa selvitettiin, kuinka hyödyllisiksi luokanopettaja-opiskelijat kokivat heille pakolliset musiikkiopinnot. Selvisi, että pakollisen kolmen opintopisteen kurssin hyödyllisyys riippui suuresti opiskelijan omasta taitotasosta. Tutkimuksessa nostetaan esille huoli, että ilman mitään musiikkipohjaa oleville opiskelijoille opettajakoulutuksen musiikkiopinnot saattavat olla liian vaikeita. Tällöin musiikin opinnot jäävät hyödyttömiksi sen takia, että musiikin perustietoja ei ehditä oppia ja ymmärtää muutaman kuukauden pituisen kurssin aikana. Keränen ja Väyrynen toteavat tutkimuksensa lopputuloksena, että ne luokanopettajat, joilta puuttuu sekä omakohtainen kokemus musiikista, että rohkeutta opettaa tätä itselle epävarmuutta aiheuttavaa oppiainetta, eivät ole aloitekykyisiä aloittamaan musiikin opettamista. Ilman omaa kokemustietoa on myös mahdollista opettaa, jos opettajalla on rohkeutta vastata haasteisiin. (Keränen & Väyrynen 2011, 69–70). Akvarellien opettamisessa saattaisivat olla keskeisiä samat opettajan ominaisuudet: opettajalla tarvitsisi olla joko omaa kokemusta ja osaamista, tai sitten uskallusta haastaa itsensä ja kehittää omaa osaamistaan.

Yksi syy, miksi opettaja voi tuntea epävarmuutta kuvataiteeseen ja sen opettamiseen liittyen, on aiemmat koulukokemukset. Opettajat ovat myös itse joskus olleet alakoulun oppilaita, joten heitä aikoinaan opettaneiden luokanopettajien antamalla kuvataideopetuksella voi olla vaikutusta myös nykypäivän kuvataiteen opetustapoihin. Luokanopettajalla, joka on aikoinaan saanut heikkoa kuvataideopetusta, ei ole valmiita malleja siihen, millaista alakoulun hyvä kuvataideopetus voisi olla. Jos opettajat eivät tartu omaa epävarmuuteensa ja tutki omaa taidesuhdettaan, siirtävät he tahallaan tai tahattomasti omia epävarmuuksiaan oppilaille. (Robinson 1993, 57.) Siksi yliopistojen luokanopettajakoulutuksessa tulisi katkaista tämä kehä ja tukea valmistuvia luokanopettajia rohkaisemalla heitä oppimaan ja opettamaan kuvataidetta. Heikolla

akvarelliopetuksella voi siis olla kauaskantoisempia vaikutuksia kuin yksittäinen huonolaatuinen oppitunti; heikkolaatuinen opetus saattaa luoda pitkäänkin säilyviä negatiivisia muistoja akvarellimaalaamisesta.

Oravala (2009) tutki pro gradu -tutkielmassaan Lapin yliopiston luokanopettajaopiskelijoiden asenteita kuvataiteen opettamista kohtaan. Oravala löysi kuusi opiskelijatyyppejä: epävarmat, yllättyneet, realistiset, välinpitämättömät, positiiviset ja innostuneet opiskelijat. (Oravala 2009.) Selvisi, että luokanopettajakoulutuksen pakollisesta kuvataidekurssista oli opiskelijalle enemmän tai vähemmän hyötyä riippuen siitä, mitä tyyppiä opiskelija edusti. Välinpitämättömät ja positiiviset opiskelijat hyötyivät kurssista kaikkein vähiten. Kuvataiteen opetukseen välinpitämättömästi suhtautuvien opiskelijoiden tapauksessa koulutus ei ehtinyt muuttamaan näiden opiskelijoiden asenteita. Oravala arvioi, että juuri välinpitämättömät opiskelijat aiheuttavat luokanopettajakoulutuksen toteutukselle suuria haasteita. Nämä opiskelijat eivät ajattele kuvataiteen olevan yhtä tärkeä kuin muut alakoulun oppiaineet, ja heidän taidesuhteensa ja asenteensa kuvataiteen tekemistä kohtaan saattaa siirtyä eteenpäin heidän opettamilleen oppilaille. (Oravala 2009, 108–109.)

Elämäkokemusten ja merkittävien oppimiskokemusten vaikutusta henkilökohtaiseen opettajuuteen ovat pro gradu -tutkielmassaan tutkineet Koivukangas ja Mäkihannu. He tuovat esille, kuinka opettajaopiskelijan elämäkokemukset vaikuttavat tämän käsityksiin siitä, mikä on opettajuudessa tavoiteltavaa ja priorisoitavaa. Opettajalle olisi hyödyllistä tiedostaa itselle luontainen tapa suhtautua opetettavaan aiheeseen, koska tällainen pohtiminen kasvattaa ja selkeyttää opettajan identiteettiä. (Koivukangas & Mäkihannu 2011, 87–88.) Tässä oman taidesuhteen pohtimisessa ja uudelleen rakentamisessa yliopiston opettajakoulutuksella on keskeinen rooli.

Lapin yliopiston luokanopettajakoulutuksessa on viisi opintopistettä kuvataidetta, eli käytännössä noin 50 tuntia kontaktiopetusta. Kuvataidekurssin opetuksesta vastaa yliopistonlehtori Seija Ulkuniemi. Hän sanoo, että tuntimäärän vähäisyyden takia eri tekniikoita käydään kurssilla vain hyvin pintapuolisesti läpi ja mihinkään yksittäiseen tekniikkaan ei voida pysähtyä ja syventyä. Ulkuniemen mukaan useimmilla luokan-

opettajaopiskelijoilla on kuitenkin omaa kokemusta akvarelleista, ja näin kurssin aikana ei tarvitse opettaa aivan kaikkea alusta alkaen. Käytännössä Ulkuniemi sanoo varaavansa akvarellien lähiopettamiseen 3–4 tuntia koko kurssista. Osassa kurssin tehtävistä opiskelijat saavat myös itse valita käyttämänsä tekniikan, joten opiskelijat saattavat harjoitella akvarelleja keskenään eri määrän. Ulkuniemen johdolla tapahtuvan opetuksen lisäksi opiskelijoille voidaan antaa itsenäisiä harjoituksia sekä lukuläksyjä. Tällaisen itsenäisen akvarellien opiskelun Ulkuniemi arvioi lisääntyneen viime vuosina. (Ulkuniemi 2020.) Koska osa akvarelliopetuksesta perustuu opiskelijan omaan aktiivisuuteen, on siis mahdollista, että akvarelleista kiinnostuneet opiskelijat harjoittelevat akvarelleja enemmän kuin ne opiskelijat, jotka eivät ole innostuneet akvarelleista tekniikkana.

Opetuksessaan Ulkuniemi vaikuttaa käyttävän akvarelleja nimenomaan väriopin harjoitteluun. Akvarelliharjoitukset painottavat väriopin perusteiden harjoittelua eli sävyä, kirkkautta ja kylläisyyttä. Käytännön harjoituksessa opiskelijat ohjattiin tekemään yhden värin maalaus käyttäen vapaavalintaista pää- tai väliväriä. Harjoituksen ideana oli ohjata opiskelijat syventymään yhden värin avulla värisävyä, kirkkauden ja kylläisyyden muunteluun; ottaa "kaikki irti väristä" niin, että sekoitetut sävyt olivat edelleen tunnistettavissa samaksi pää- tai väriväriksi. Esittävyttä tärkeämpää olivat valitun värin monipuolinen muuntelu, sekä erilaisten viivojen ja värialueiden soveltaminen. Työtavoista Ulkuniemi korosti, että värejä ei tulisi sekoittaa napeissa, vaan erillisellä testipaperilla. Myös perinteiset neljä maalaustekniikkaa märästä ja kuivasta maalaamisesta esiteltiin opiskelijoille. (Ulkuniemi 2020.)

Jos luokanopettajaopiskelijat arvostavat jotakin taito- ja taideainetta, tämä arvostus voi välittyä myös kuvataiteen opetukseen. Rusasen tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijat rakensivat suhdetta kuvataiteeseen rinnastamalla sen muihin taiteen aloihin kuten musiikkiin. Opettajat arvostivat esimerkiksi kuvataiteen roolia luovuuden vahvistajana ja kokivat oppiaineen myönteisenä, koska he osasivat jo arvostaa muita taiteen aloja. Yleisluontoinen osaaminen luovuudesta ei kuitenkaan anna opettajalle valmiuksia toimia kaikilla taiteen aloilla. Rusanen korostaa kuinka "eri taiteenaloja ei voi sulauttaa toisiinsa eikä korvata toisillaan, sillä niillä kullakin on omat teoreettiset ja käytännölliset aspektinsa. Taidekasvattaja tarvitsee sisällön tuntemusta kultakin

taiteenalalta erikseen". (Rusanen 2007, 44.) Luokanopettaja siis oppii kuvataidetta vain harjoittelemalla kuvataidetta — ja akvarelleja vain juuri akvarelleja harjoittelemalla.

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen edetessä tutkimuskysymyksen muuttui, mutta alussa tutkimuksen **tavoitteena** oli selvittää millaisia ajatuksia, asenteita ja kokemuksia luokanopettajilla on akvarellimaalaukseen liittyen. Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, jossa haastattelin yhden luokanopettajana työskentelevän henkilön. Haastattelu sopii hyvin sellaisiin tutkimusongelmiin, joissa halutaan kuulla ihmisten mielipiteitä, saada tietoa heidän käsityksistään ja oppia ymmärtämään heidän toimintaansa (Hirsjärvi 2004, 11). Lisäksi haastattelulla voidaan lähestyä sellaisia aiheita, joista ei ole saatavilla paljoa valmista tietoa ja tutkijan olisi vaikea ennustaa mitä tutkimushenkilöt tulevat vastaamaan (Hirsjärvi 2004, 35). En löytänyt aiempia tutkimuksia akvarellien opetuksesta alakoulussa, joten haastattelu tuntui luonteelta aineistonkeruutavalta, koska haastattelussa voisin nopeastikin sopeutua uuteen tietoon ja kysyä tarkentavia kysymyksiä haastateltavalta.

Teemahaastattelua varten olin valmistellun haastattelurungon (liite 1), johon kuului monia apukysymyksiä. Yleensä teemahaastattelu muistuttaa etenemiseltään normaalia keskustelua (Hirsjärvi 2004, 103). Pitämäni haastattelu kuitenkin noudatti melko tiukasti kysymys-vastaus-rakennetta: esitin kysymyksen, haastateltava vastasi ja minä kysyin tarkentavia kysymyksiä, kunnes olin kysynyt kaikki valmistelemäni apukysymykset ja haastateltava oli vastannut kysymyksiini. Toteuttamani teemahaastattelu lähestyy siis lomakehaastattelun rakennetta siinä, kuinka tarkasti olin valmistellut kysymyksiä. Vapaamuotoisin osuus haastattelussa oli aivan haastattelun lopussa, kun kysyin, haluaisiko haastateltava keskustella vielä jostakin käsittelemättä jääneestä aiheesta. Koska itse ohjasin haastattelun kulkua, vaikuttaa valmistelemäni haastattelurunko ja sen pohjana olevat hypoteesini myös haastattelusta saatavaan tietoon. Omat ennakkoletukseni siitä, millaista tietoa haastattelusta saadaan, näkyvät esimerkiksi siinä, että kirjasin haastattelurunkoon kysymykset haastateltavan koulutus- ja harrastustaustasta — koska ennakoin, että ne tulevat olemaan keskeisiä keskusteluaiheita.

Haastattelurunkoni jakautui kuuteen teemaan:

1. Koulun ja luokan arkipäivä ja kuvataideopetuksen tilanne
2. Opettajan itsenäinen kuvataideharrastuneisuus
3. Opettajan osallistuminen ohjattuun kuvataiteen harrastustoimintaan
4. Opettajan negatiiviset kokemukset ja muistot akvarellimaalaamisesta
5. Opettajan positiiviset kokemukset ja muistot akvarellimaalaamisesta
6. Opettajan saama opetus ja tuki akvarellimaalaamisen opettamiseen luokanopettajankoulutuksessa

Arvioin, että haastattelu olisi hyvä aloittaa kysymyksillä koulun arkipäivästä, koska tämä kysymyspatteriston osa muistuttaa eniten arkikeskustelua. Se olisi haastateltavalle helposti lähestyttävä ja siksi toimisi hyvin lämmittelyinä. Voi myös olettaa, että opettaja mielellään aloittaa pitkän keskustelun juuri esittelemällä omaa työtään. Seuraavaksi kysyin opettajan omasta harrastuneisuudesta, jotta saisin nopeasti kuvan opettajan kokemustaustasta, esimerkiksi siitä, onko hän itse aktiivisesti maalannut akvarelleilla. Tämän kysymyksen vastaukset saattavat vahvasti ohjata myöhempien kysymysten suuntaa, joten tämä kysymys oli paras selvittää haastattelun alkupuolella. Opettajan harrastustaustan ja eri kouluasteilla saadun akvarelliopetuksen jälkeen kysyin opettajan akvarelleihin liittyvistä negatiivisista ja positiivisista kokemuksista. Koin että negatiiviset kokemukset kannattaa kysyä ensin, koska ihmiset yleensä muistavat huonot kokemukset paremmin kuin hyvät kokemukset. Negatiivisten kokemusten muisteluiden jälkeen haastateltava toivottavasti vapautuisi muistelemaan myös hyviä kokemuksiaan. Lisäksi kun negatiiviset kokemukset kysytään ensin, jäävät hyvät kokemukset loppuun, ja tästä patteriston osasta jää hyvä jälkimaku.

Alunperin suunnittelin haastattelevani muutamaa luokanopettajaa, jotka olisivat käyneet yliopistossa vain luokanopettajaopintoihin pakollisena kuuluvan viiden opintopisteen kuvataidekurssin. Näin saisin tietoa siitä, kuinka luokanopettajankoulutuksen pakolliset kuvataideopinnot onnistuvat tukemaan opettajia heidän työssään. **Haastateltavien löytämiseen** meni kuitenkin kauan. Kun marraskuussa 2019 etsin luokanopettajia haastatteluun, lähetin haastattelukutsuja rehtoreille, ja pyysin heitä välittämään ne koulunsa luokanopettajille. Kun en saanut kiinni haastattelusta kiinnostuneita

luokanopettajia joulukuuhun 2019 mennessä, pidensin hakuaikaa tammikuun 2020 loppuun ja lähetin lisää haastattelukutsuja sekä rehtoreiden kautta että suoraan luokanopettajille. Lähestyin useita Lapin alakouluja sähköpostiviesteillä. Lopulta, kun tammikuussa 2020 en ollut saanut yhtään haastateltavaa, pyysin erään luokanopettajana työskentelevän tutun henkilön haastateltavaksi.

Toteutin haastattelun puhelinhaastatteluna. Nauhoitin keskustelun erillisellä äänittimellä. Nauhoitettua materiaalia kertyi noin tunti. Litteroin haastattelun sanatarkasti ja lisäksi pyrin merkkamaan merkittävimmät sanojen painotukset tai kohdat, joissa haastateltava puhui miettelääseen sävyyn. Merkitsin myös päällekkäin puhumiset ja ne lukuisat kohdat, joissa haastateltava nauroi. Litteroituna haastatteluaineiston pituus oli 17 sivua.

Aineiston analyysissä käytin sisällönanalyysia. Analyysia varten litteroin ja sitten tulostin haastattelun. Leikkelin litteroidun haastattelun niistä kohdista, joissa keskustelussa siirryttiin uuteen puheenaiheeseen. Luin näitä irrallisia paperilappuja vapaassa järjestyksessä ja kirjoitin jokaisen lapun taakse omin sanoin mitä haastateltava kertoo, mitä ajatuksia itselläni syntyy haastateltavan puheesta ja millaisia aihepiirejä haastattelussa käsitellään. Osa haastattelun kohdista käsitteli kerralla useampaa teemaa, kun taas jotkut haastattelun osat eivät vaikuttaneet edistävän tutkimusta. Kun olin tiivistänyt lappujen taakse kirjoittamalla ja tarvittaessa kuvioilla piirtämällä mitä missäkin haastattelun osassa käytiin läpi, aloin lajitella lappuja eri pinoihin omien tiivistelmäni perusteella etsien toistuvia teemoja. Tämän **alustavan analyysin** lopputuloksena **teemoja** syntyi seitsemän:

- aikaresurssit
- välineresurssit
- tilaresurssit
- akvarellin luonne: ero piirtämiseen, veden ennakoimattomuus, akvarellien vaikeus
- luokanopettajan tarvitsemat perustaidot akvarelleista
- miksi pelkillä perustaidoilla voi pärjätä hyvin ja miksi kaikkea mahdollista ei tarvitse osata
- kollegat, vertaismentorointi ja kuvataideopettajan mahdollisuudet työskennellä alakoulussa

Lähdin haastatteluun tavoitteenani tutkia niitä kokemuksia, jotka vahvistavat tai heikentävät luokanopettajien varmuutta opettaa akvarelleja. Olin jonkin verran kiinnostunut siitä, millä taitotasolla luokanopettajat tuntevat olevansa akvarellimaalauksessa, mutta erityisesti halusin tietää mitkä tekijät aiheuttavat muutoksia akvarellien opetusvarmuudessa. Toivoin myös saavani selville luokanopettajien tapoja motivoida itseään akvarellien opettamiseen ja mahdolliseen itsenäiseen harjoitteluun. Yleisesti halusin siis tietää millaisia ajatusmalleja luokanopettajilla on akvarellimaalaukseen ja sen opettamiseen liittyen.

Kuitenkin alustavan analyysin perusteella huomasin, että en saisi mielenkiintoisia vastauksia alkuperäisiin tutkimuskysymyksiini. Tekemäni haastattelurunko ohjasi minua vastaamaan, että opettajan kouluhistoria, harrastuneisuus ja opettajankoulutus tietenkin ohjaavat luokanopettajan varmuuden kasvamista ja heikkenemistä. Haastattelurunko ohjasi siis keskustelun kulkua liikaa. Itse haastattelu ei myöskään antanut tarpeeksi yksityiskohtaista ja monipuolista tietoa siitä, millaiset henkilökohtaiset kokemukset olisivat keskeisiä opetusvarmuuden muodostumiselle. En saanut monipuolista tietoa siitä, miksi kokemukset voivat heikentää tai vahvistaa luokanopettajan varmuutta opettaa akvarelleja.

Kun tutustuin aineistooni syvällisemmin, löysin haastateltavan puheesta kaksi pääteemaa: akvarelliopetukseen vaikuttavat opettajan ulkopuoliset ja sisäiset tekijät. Huomasin, että aineistollani pystyisin käsittelemään opettajan vaikutusvallan ulkopuolella olevia olosuhde- ja resurssikysymyksiä ja opettajan omia aktiivisia toimia akvarellien opettamiseen liittyen. Arvioin, että syventymällä näihin ulkopuolisiin ja sisäisiin tekijöihin yleisellä tasolla, voisin saada mielenkiintoisia vastauksia. Siksi tutkimuskysymyksiä tarkemmiksi **analyysikysymyksiksi** muodostuivat:

- Mitkä opettajan ulkopuoliset tekijät vaikeuttavat tai helpottavat akvarellimaalauksen opettamista alakoulussa?
- Miten luokanopettajan sisäiset tekijät voivat vaikuttaa akvarelliopetuksen laatuun?

Ulkopuolisia tekijöitä ovat sellaiset asiat, joihin luokanopettajalla itsellään on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa: alakoulun vahva akvarelliperinne, fyysiset ja ajalliset resurssit, sekä oppilaiden nuori ikä ja asenne. Sisäisiä tekijöitä ovat sellaiset, joista opettaja pääasiassa itse vastaa: opettaja omien ja oppilaiden tunteiden käsittelijänä, akvarellimaalaamisen osaaminen, opetuksen tavoitteellisuus ja tuen hakeminen. Analyysiluvussa esittelen tulokseni tarkemmin ja tekstissä olen lihavoinnilla korostanut keskeisimmät havainnot.

6 Analyysi ja tutkimustulokset

6.1 Opettajan ulkopuoliset tekijät

6.1.1 Alakoulun vahva akvarelliperinne

2014 perusopetuksen **opetussuunnitelmassa ei vaadita**, että akvarelleja opetettaisiin, mutta silti luokanopettajilla on kova paine opettaa akvarelleja. Tässä on kyseessä ennemminkin alakoulun kulttuurissa elävä ja säilyvä perinne tai ajattelutapa. Haastateltava kokee, että akvarellit kuuluvat vahvasti alakoulun kuvataiteen perinteeseen.

h: Miksi nä opetat vesivärejä?

Akvarellit on perustekniikka mitä ala-asteella on aina käytetty. Tullaan aina käyttämään. [--] et perinteen jatkuvuus.

Myös alakoulun **kuvataidevarasto** ohjaa opettajia kuvataiteen oppituntien suunnittelussa. Haastateltavaa kertoo, kuinka hänen työpaikkansa hyvälaatuiset akvarellivälineet innostavat häntä käyttämään akvarelleja paljon. Voidaan ehkä olettaa taidevaraston ohjaavan myös niitä opettajia, jotka eivät innostu akvarellin opetuksesta; pelkkä akvarellivälineiden olemassaolo varastossa voi toimia viestinä luokanopettajille, että niitä on käytettävä. Jos akvarellivälineet ovat erityisen hyvälaatuiset tai määrällisesti yliedustettuina, se voi viestiä opettajille, että akvarelleja tulee opettaa. Varaston varustelu ohjaa opettajia, koska varastossa ei ehkä ole kovin monia eri välineitä. Tämä myös tarkoittaa, että luokanopettaja tarvitsee luovuutta keksiäkseen näille määrätuille materiaaleille mielenkiintoisia ja opettavaisia tehtäviä.

Niin ko ku piirto, maalaus. ja muovailu. Ja sieltäki se on ku että lyijykynä. öö... liidut. värikynät. vesivärit. pullovärit. ja savi. Tai joku tämmönen massa. Niin ne on niin ku ala-asteen tekniikoita. [--]

h: Onko tuo se niin ku perinteinen ajattelutapa, vai onko tuo määrätty tai annettu, neuvoksi[--]

Ei oo määrätty eikä annettu. mutta, noi on ne mitkä löytyy, koulusta.

Niin ku varastosta valmiina?

Niin. Niin. Et jos et itse pääse tilaamaan mitään... erilaista. Niin sit niillä mennään mitkä [epäselvää]. [--] Ja mun mielestä ei nyt haittaa, kunhan siis, jos on luovuutta keksiä noille välineille jotain. niin, mikä jottei. Ei en mä sano että ne on mitään huonoja, tai silleen, et rajottas. [epäselvää] Et noi on ihan hyvät perus. välineet.

Jos yhteiskunnallisesti halutaan, että kaikki alakoululaiset saavat harjoitella akvarellimaalausta, voi olla hyödyllistäkin, että luokanopettajat tuntevat **painetta opettaa akvarelleja**. Tällöin oppilaat saavat opetusta akvarelleista, vaikka opettaja henkilökohtaisesti ei pitäisi niistä tai ihan ymmärtäisi niitä. Koetun pakon edessä opettajien on vain opetettava niiden käyttö. Tämä pakko voi kuitenkin kuormittaa opettajaa.

Selvyys siitä, että akvarelleja on ehdottomasti opetettava, voi myös toimia suunnittelua helpottavana tekijänä. Kun opettajalla on käsitys siitä, mitä kuvataiteen tekniikoita oppilaille tarvitsee saada opetettua, on oman opetuksen suunnittelu helpompaa. Jos opettaja tietää, että hän tulee todennäköisesti opettamaan akvarelleja työssään, voi hän myös pohtia kuinka paljon hän itse osaa tätä tekniikkaa. Kun opettaja tietää mitä akvarellin sisällä tarvitsee opettaa, opettaja voi myös arvioida mitä hänen on itse osattava — ja pohtia, mitä omia taitoja tarvitsee ehkä vahvistaa. Haastateltava osaa suoraan kertoa mitkä hänen tavoitteensa alakoulun akvarelliopetuksessa ovat:

Värien sekottuminen on ainoa asia mikä näiden pitää... oikeesti, tiedollisesti oppia. ala-asteella. Sitten on tottakai ne semmoset -- et miten sivellin pestään... ja värien... niin ku värien hyvin käyttäminen eli et käytä turhaan niitä.

6.1.2 Fyysiset ja ajalliset resurssit

Haastateltava kertoo toistuvasti haastattelun aikana, kuinka hänen koulullaan akvarellinapit ovat tasokkaat. **Hyvälaatuiset välineet** voivat siis innostaa opettajaa käyttämään kyseisiä välineitä. Toisaalta voidaan pohtia, kuinka paljon luokanopettajilla on

materiaalitietoutta ja osaamista arvioida välineiden laatua. Välineiden hyvästä laadusta ei ehkä osaa iloita jos niiden ei ymmärrä olevan hyvälaatuiset.

Koska ne on niin hyvälaatuiset, parhaimpia, kuvataidevälineitä täällä meidän koulussa, niin sit niitä on ihan ilo käyttää...

Välineet ovat rajallisia niin, niitä sitten tykkään käyttää. Kun ne on kerranki hyviä.

Akvarelliopetusta varten tarvitaan **sopivat tilat** maalaamiseen, välineiden pesuun ja maalausten kuivaamiseen. Haastateltava sanoo, että hänen luoksaan ei ole kuivaustelineitä, mikä vaikeuttaa akvarelliopetuksen toteuttamista. Myös kunnollisten vesipisteiden puute luokkatilassa hankaloittaa tunnin sujumista. Opetustilat ovat opettajan ulkopuolinen tekijä, johon opettajalla ei ole paljoa vaikutusvaltaa. Luokanopettaja voi kuitenkin sisustaa oman luokkansa haluamallaan tavalla.

Kuivaustelineitä ei ole ollenkaan *nauraa* [--] Itse virkkasin sellasen, ää..... pyykki- narun? luokkaan, mihin ripustan semmoset puolikuivat teokset. Märkää märälle olevat teokset, niitähän ei voi ripustaa ollenkaan, niin sitte ne on siellä lattialla.. tai... sitten jossain... kaappien päällä. Mutta -- kappien päällisetki on aina rajalliset.

Fyysisten resurssien lisäksi myös **ajalliset resurssit** voivat alakoulussa hankaloittaa akvarelliopetusta. Haastateltava kertoo, kuinka alakoulussa kuvataiteen tunteja on hyvin vähän. Haastateltavan mielestä 5.-luokalla opetus oli helpompaa, kun oli käytettävissä kaksi vuosiviikkotuntia, kun monilla muilla luokka-asteilla on käytettävissä vain yksi vuosiviikkotunti.

Kolmosella on yks tunti. -- Kutosella on yks tunti. Niin nää on -- häviävän pienet nämä... tuntimäärät. Viitosella oli ihana kun oli kaks tuntia kuvista.

Toisaalta luokanopettajilla on vapaus muuttaa koulupäivien sisältöjä ja **integroida** oppiaineita yhteen. Haastateltava kertoi hänen oppilaidensa pitävän kuvataiteesta niin paljon, että he monesti muidenkin aineiden tunneilla pyytävät, että saisivatko he tehdä

kuvataidetta. Suostumalla oppilaiden pyyntöihin haastateltava on lisännyt kuvataidetuntien määrää, oman arvionsa mukaan jopa viiteen vuosiviikkotuntiin asti.

Koska mulla on niin kuvataiteellinen luokka, ne on aina silleen että... -- Ihan sama oliko matikan tunti vai historian tunti, "voitaisko tehdä jotain... kuvista?" *nauraa* Ja sit oot heti silleen et "joo, voidaan me tehdä jotain kuvista, mut oota mä keksin jotain tähän aiheeseen liittyvää kuvista". -- Kuvista... sen toisen oppiaineen inspiroimana. [--] Meillä on... yksi viikkotunti kuvista mut oikeesti me tehhään sitä ainaki viis.

6.1.3 Oppilaiden ikä ja asenne

Alakoulussa oppilaiden nuori ikä haastaa luokanopettajaa ja vaatii häntä antamaan **selkeää opetusta**. Akvarelleissa tarvitsee esimerkiksi selittää työvaiheet vaihe vaiheelta äärimäisen selvästi ja lisäksi mahdollisesti havainnollistaa työtavat konkreettisesti luokan edessä niin, että oppilaat näkevät miten opettaja tekee. Alakoulun alimmilla luokilla oppilaat myös tarvitsevat opettajan valmistelemia vaihe vaiheelta eteneviä ohjeita.

Kolmosilla on... kaikki... ykkösestä vitoseen semmonen runko [tuntia varten] et ota tästä sivellin ja -- nyt kastat sen sinne veteen, ja kutosille on vaan vaan että joko märkää märälle tai -- märkää kuivalle tekniikka. Sit aihe on tämä. Et kutosilla on paljon paljon paljon vapaampi. että ku kolmosilla.

Nuoren ikänsä takia alakoulun oppilaat eivät myöskään tiedä monia kuvataiteeseen ja akvarelleihin liittyviä sanoja ja termejä. Opettaja joutuukin opettamaan oppilaille monia uusia sanoja. Opettaja joutuu myös seuraamaan vaikuttavatko oppilaat ymmärtävän, mitä heille on juuri sanottu.

Selkeyttä pitäis harjotella lisää. Mut niin.

h: Selkeyttä millä lailla?

No. Kaikissa aineissa. Sitä tulee aina välillä kuultua- [puhuttua] vähän- turhan vaikeasti. Esimerkiks kolmosille. [--] Et. lapsista niin huomaa sillon ku ne ei tajua. Sillon ku ne vaan nyökyttelee, niin sit -- ne ei oo tajunnu yhtään mitään.

Oppilaiden asennoituminen akvarellimaalaamiseen vaikuttaa myös opettajan työhön: joskus oppilas ei **rentoudu** akvarellin maalauksellisuuteen, vaan turhautuu siihen, että siveltimellä ei saa samaa jälkeä kuin kynällä. Silloin opettajalla on lisää työtä siinä, että hän yrittää opettaa oppilasta suhtautumaan akvarelliin ja maalaamiseen uutena ajattelun muotona, joka on erilaista kuin kynällä piirtäminen.

Jos joku lähtee tekeen semmosta tosi pientä viivaa -- ja sitten ku ei pystykään käyttään sitä viivotinta [niin joudutaan miettimään] mikä on suora viiva ja, mikä voidaan laskee suoraks viivaks vesiväreillä tehtynä ja... [--] Sitten kun jotkut mieltää -- siveltimen kynäksi ja sitten niin, niillä menee hermot siihen kun se ei ole kynän jälkeä. Että ne on niin ku taitavia piirtäjiä mutta sitten se, maalausjälki ei ole samanlaista kuin kynän jälki, niin sitten oon silleen et ei ku tää on hyvä, tämä on vain tämän akvarellin luonne. Et siitä tulee tämänlaista.
nauraa

Rentoutuneet oppilaat sen sijaan eivät jumita työskentelyssään, vaan pääsevät melko itsenäisesti eteenpäin ja saattavat keskittymisellään saavuttaa flow-tilankin. Kun oppilaat ovat itse keskittyneet ja motivoituneet, on opettajankin työ helpompaa.

h: Ala-asteella mikä sinun mielestä tekee vesivärimaalaamisesta kivaa? Niin ku oppilaille.

No sitten ku ne tajuu ettei se oo kynä... -- Ne uskaltaa maalata silleen rennommin, tota, paperia. Ja sitten jossain tunneilla niin ku näkee sen et, ku sitten ku ei tarvi enää niin ku niin hirveesti ajatella sitä, niin, siinä melkein näkis että olis -- se flowki. -- joillain. Ja sitten ku se on aika yksinkertanen tekniikka, niin sen... oppii... aika nopeesti.

6.2 Opettajan sisäiset tekijät

6.2.1 Omien ja oppilaiden tunteiden käsittely

Positiiviset muistot akvarelleilla maalaamisesta motivoivat kokeilemaan samaa tekniikkaa uudestaan. Haastateltava kertoo, kuinka yliopistossa kuvataidekasvatuksen kurssilla hän sai maalata akvarelleilla, kun muut vuosikurssilaiset vetivät harjoitustunteja. Näillä

tunneilla pidetyistä maalaustehtävistä haastateltava ei muista mitään yksityiskohtia, mutta se mikä hänen muistiinsa jäi, oli se, että akvarelleja oli mukava käyttää. Positiivisten kokemusten saaminen on kuvataiteessa tärkeää, jotta koettaisiin halua harjoitella kuvataidetta uudestaan. Rantala viittaa Juujärveen ja Nummemaahan (2004), joiden mukaan oppimistilanteessa koettu ilo saa ihmisen hakemaan vastaavia tilanteita uudestaan. Tunteet kertovat ihmiselle onko tilanne sellainen, jota kannattaa välttää, vai sellainen jota kannattaa lähestyä. (Rantala 2006, 36.)

h: Muistakko nä mitä siinä [yliopiston tunnilla] käytiin akvarellista?

En muista. Mut mä muistan vaan et -- mä käytin akvarelleja. Se oli hirveen selkee [akvarellitunti]. Siitä jäi hyvä fiili siitä -- tunnista, mut en muista mitä me käytiin läpi. *nauraa*

Haastateltava näkee, että kuvataiteen traumat syntyvät, kun oppilas tietää tarkalleen mitä hän haluaisi tehdä ja saada aikaiseksi, mutta ei osaa tekniikkaa tarpeeksi hyvin toteuttaakseen tavoitteitaan. Lopputuloksena **oppilas turhautuu** ja saattaa lopettaa harjoittelun kokonaan. Jos harjoittelu lopetetaan, ei oppilas voi myöskään kehittyä. Haastattelun perusteella tärkeä tekijä, joka auttaa jatkamaan harjoittelua ärtymisestä huolimatta, on oppijan asenne epäonnistumisia kohtaan. Kaikki akvarellimaalaamista aloittelevat joutuvat käsittelemään nämä omat turhautumisen tunteet, kun väri ei käyttäydy niin kuin itse haluaisi. Siksi myös opettajakoulutuksessa tulisi käsitellä opiskelijoiden aiempia kokemuksia. Myös kuvataiteeseen liittyvistä toiveista ja peloista olisi hyvä keskustella, ja näin käsitellä opiskelijoiden ajatuksia kuvataiteeseen liittyen. (Räsänen 2007, 62.) Koska akvarellit ovat tekniikka, josta hyvin monella on kokemuksia, olisi etenkin akvarelleja opettaessa hyvä selvittää millaisia asenteita luokanopettajaopiskelijoilla on niitä kohtaan. Tällöin opiskelijat pääsisivät käsittelemään akvarellien oppimiseen liittyviä muistojaan ja tunteitaan.

h: Onko sulla oman elämäs aikana kertyny huonoja kokemuksia, akvarelleista?

-- Ei sinällään... Ehkä silloin ku ei oo osannu niit käyttää, niin aina silleen et [epäselvää] tai jos johonki kohtaan tuli enemmän, niin ku vettä. ja sitten se lähtiki leviämään... et [epäselvää] [kun] et oo tarkottanu niin... Sit sitä ehkä tuntu et sitä on vaikee hallita. Mut se oli vaan sitä oppimattomuutta ehkä, silloin. [--] En, en osaa sanoa, ei varmaankaan... Tai ainakaan en nyt muista tai ei muistikuvia että niitä ois jotain... Huonoja juttuja... Se on aina se et

ensimmäiset kokeilut on... vaikeita tai tämmösiä, vaikeeta jos yrität, sä- Jos sulla on niin kun, se kuva mielessä minkälaisen sä haluat saada aikaseksi ja taidot ei riitä, niin sittenhän sitä on hankala. Et tule huonoja kokemuksia.

Omien henkilökohtaisten tunteidensa säätöä lisäksi opettajan tehtävänä on auttaa oppilaita säätämään omia tunteitaan. Akvarellien oppiminen vaatii kaikenikäisiltä harjoittelijoilta **kärsivällisyyttä**. Alakoulussa luokanopettaja voikin toimia oppilaan tukena ja apuna suurten tunteiden käsittelyssä. Voidaankin kuitenkin pohtia, että tarvitseeko opettajan itse olla motivoitunut opettamaan akvarelleja, jotta opettaja saa oppilaat syventymään akvarellien harjoitteluun. Akvarelleista kiinnostumaton luokanopettaja ei ehkä jaksa taistella lasten kärsimättömyyttä vastaan.

h: Mitä... erilaisia vähän niin ku alkeistaitoja oppilaalla pitäis olla että se pääsee nauttimaan akvarellimaalauksesta? Mitä ois vaikka kouluun tullessa hyvä jo osata?

No kärsivällisyyttä, niin sen ainakin. Et siis jos löytyy edes hiukkasen kärsivällisyyttä niin kyllä me saadaan niin ku ala-asteella se niin ku akvarellit sujumaan. [--] Mutta jos ei oo kärsivällisyyttä ollenkaan ni sit, nii... Ei ensinnäkään kiinnosta siinä vaiheessa pitää sitä sivellintä kädessä ja.. -- Et paperit saadaan pulpettiin kiinni teippaamalla niin sitä ei onnistuta saamaan ja... Niin. Kärsivällisyys on kaiken avain.

6.2.2 Akvarellimaalaamisen osaaminen

Haastateltava toimii käytännön esimerkkinä siitä, mitä voi tapahtua, kun kaksoispätevä opettaja, jolla on kuvataideopettajan ja luokanopettajan pätevyudet, opettaa alakoulussa akvarelleja. Hän opettaa akvarellin perusteet nopeasti, tehokkaasti ja itsevarmuudella. Hän toimii myös tavoitteellisesti, koska hän haluaa jättää aikaa myös soveltaville kokeiluille.

Ensin... [käydään läpi] ne... perus... oikeat akvarellitekniikat. Ja sen jälkeen kun ne on kokeiltu ainakin, ja jokainen on saanu jonkun työn niillä tehtyä, niin sit voit lähteä niin ku... soveltamaan [--].

Kun opettaja osaa itse käyttää akvarelleja **monipuolisesti**, hän voi ehdottaa oppilaalle vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa maalaamista. Voidaan myös olettaa, että jos opettaja kokee osaavansa akvarelleja monipuolisesti, hän ei ylläty siitä, jos joku oppilas innostuu tekemään maalaustaan muilla kuin opettajan tarkoittamilla tavoilla. Akvarellit monipuolisesti tunteva opettaja uskaltaa olla itsekin monipuolinen ja rento, ja osaa antaa oppilaille vapautta toimia haluamallaan tavalla. Tekniikan tunteva opettaja tietää myös lisäteknikoita, joita voi tarjota haasteena ja vaihteluna oppilaille.

Et mahdollisimman paljon erilaisia tekniikoita niitten kansa. Ja sitten yrittää että oisko, löytyiskö oppilailta miten muuten nä voisit käyttää vesivärejä että ku nyt sä oot kokeillu tätä tavallista maalausta, että märkää kuivalle, että oisko joku muu... Tai voisko yhdistää... Että tekiskö taustan märkää märälle vai teetkö siihen saippuakuplapalasta vai voisko siihen yhdistää jotaki [--].

Kuvataiteen tekniikan monipuolisesti tunteva opettaja osaa arvioida, mitkä tekniikat sopivat alakoulussa opetettavaksi ja mitkä tekniikat ovat liian haastavia tai aikaa ja kärsivällisyyttä vaativaa. Omaan osaamisensa luottava opettaja uskaltaa sanoa, mitä hänen ei tarvitse osata. Sen sijaan vain vähän akvarelleja osaava ehkä tuntee, että hänen tulisi osata aivan kaikki — tai ainakin tuntuu siltä, koska hän ei ole vielä oppinut ylimääräisiä akvarellitekniikoita, vaan kaikki tieto ja osaaminen, jonka hän saa käsiinsä on vielä hyvin keskeistä ja perustaitoja. Vähän akvarelleja osaava ei ehkä osaa ajatellakaan, että voisi olla jotain, mitä hänen ei edes tarvitse osata.

h: Koetko nä osaavas akvarellimaalausta?

Kyl mä sanoisin et ne perus, mitä, miten tota... pystyy ala-asteellaki tekeen, ne ainaki hallussa. [--] Ja sitten ku on (kokeilumieltä) niin sitten pärjää enemmänki ku ala-asteella, mut joo. En rupeis akvarellitaiteilijaks. Mut kyl mä pystyn sitä opettaan.

Kun opettajalla on monipuolinen käsitys siitä, mitä kaikkea akvarellit ovat, ja mitä hänen tarvitsee ja ei tarvitse niistä opettaa alakoulussa, opettajan on helpompi asettaa omia tavoitteita akvarelliopetukselleen. Opettaja voi suunnitella mistä hän aloittaa opetuksensa ja mitä oppilaiden tarvitsee sisäistää ensimmäisenä, mitkä asiat hän ainakin haluaa oppilaiden kokevan ja harjoittelevan, ja mikä on kivaa ylimääräistä, jota voidaan tehdä jos aikaa jää. Kun opettajalla on harrastuksen tai koulutuksen kautta omaa

kokemusta akvarelleista, hän voi tunnistaa mitkä akvarellin lainalaisuudet on ensin opetettava oppilaille; sellaisia perusasioita, joita oppilaat eivät itsenäisesti oppisi, tai siihen menisi kohtuuttomasti aikaa ja vaivaa.

No väriopi on se kaikkein laajoin juttu mitä niitten pitää ainaki oppia, mutta siis yleisesti sitten et mahdollisimman laajasti erilaisia tekniikoita. Mä pidän ala-astetta sellasena et nyt kokeillaan kaiken maailman miten... Et millä tavoilla kuvataidetta voidaan tehdä. Ja vesiväritki on monipuolisia. -- Niin ku kuvataidetekniikka.

Kun opettaja tietää, mitä hän itse osaa ja ei osaa akvarelleista, hänen on myös helpompi valita omalle tasolleen sopivia tehtävänantoja. Haastateltava korostaa, että luokanopettajan pitäisi vähintäänkin kyetä tekemään itse se tehtävänanto, jonka hän antaa oppilaille tehtäväksi. Ongelmia voi syntyä, jos tehtävä on liian helppo tai vaikea oppilaille. Tehtävät saattavat olla oppilaille liian helppoja, jos opettajan omat taidot ovat hyvin matalat eikä hänellä ole valmiuksia opettaa kuin hyvin helppoja akvarellitekniikoita. Kun luokanopettajalla on omaa kokemusta akvarelleista, on hän myös itse oman maalausharjoittelunsa aikana kohdannut ja joutunut ratkaisemaan erilaisia akvarellimaalaukseen liittyviä teknisiä haasteita. Kun opettaja on itse harjoittelemalla päässyt näiden haasteiden yli, pystyy hän myös rohkaisemaan oppilaita kohtaamaan haasteet. Rohkea opettaja tuskin antaa oppilaiden luovuttaa haasteiden edessä, vaan sen sijaan tukee heitä, jotta haasteet ylitetään.

Kyl mä lähtisin siitä että, kyl sun... täytyy ite osata tehdä se työ, mitä sä lähet opettaan. -- Et niin ku kokeile edes sitä työtä. -- siis hankala lähtee opettaan akvarelleja jos et oo ikinä itse maalannut akvarelleja. [--] Se voi olla vähän hankalaa, -- jos et.. et oo ala-asteen jälkeen koskenukkaan niihin maaleihin, niin sit se taas et miten niitä käytettiin. Mutta, mun mielestä akvarellit, perustekniikat on aika yksinkertaset kun ei tee mitään hirveen vaikeeta tehtävänantoa nii kyllä sillä pärjää [--]. Ja sit mieluusti et jos kokeilet tuntia ennen niin.. voi välttyä niiltä oho mites tää olikaan, asioilta...

6.2.3 Opetuksen tavoitteellisuus

Haastateltavalla on monia kokemuksia siitä, kuinka hän ei ole oppinut akvarelleista mitään uutta, vaikka hän olisi osallistunut ohjattuun akvarelliopetukseen. Hän on aikaisemmin osallistunut kansalaiskoulun kuvataidekurssille, jossa hän selvisi jo aiemmin oppimillaan akvarellin taidoilla, eikä oppinut uutta. Lisäksi hän muistelee, kuinka alakoulun akvarelliopetus ei hänen kokemuksensa mukaan ollut edes varsinaisesti opetusta. Nämä voidaan ehkä laskea esimerkeiksi siitä, millaista on akvarelliopetus, jossa opettaja ei tavoittele sitä, että kaikki oppilaat oppisivat jotakin uutta ja kehittäisivät omia taitojaan.

Jos luokanopettaja asettaa omia tavoitteita akvarellinopetukselleen, se joko motivoi opettamaan, tai on merkki jo olemassa olevasta motivaatiosta. Omien **tavoitteiden asettaminen** voi rohkaista opettajaa tarttumaan myös oppilaiden työskentelyyn. Omien tavoitteiden asettaminen ja oma-aloitteisuus näkyy myös siinä, muuttaako opettaja luokahuonettaan paremmin akvarellimaalaamisen sopivaksi. Tietynlainen kunnianhimo ja tahto kehittää oppilaiden akvarellitaitoja näkyy opetuksessa esimerkiksi niin, että opettaja ohjaa oppilasta tekemään itse omia päätöksiä maalausten toteutustavoista.

[--][tavoitteena on tehdä] mahdollisimman paljon erilaisia tekniikoita niitten kanssa. Ja sitten yrittää että oisko, löytyiskö oppilailta miten muuten nä voisit käyttää vesivärejä että ku nyt sä oot kokeillu tätä tavallista maalausta, että märkää kuivalle, että oisko joku muu... Tai voisko yhdistää... Että tekiskö taustan märkää märälle vai teetkö siihen saippuakuplapalasta vai voisko siihen yhdistää jotaki -- muuta- Semmonen avoin kokeileminen.

Opetukseen kuuluu **tuntien valmistelu**, eli esimerkiksi diojen tekeminen. Tämä valmistelu vaatii aikaa, energiaa ja ajattelutyötä, eli kuormittaa opettajaa. Etenkin kuvataiteessa oppitunnin suunnitteluun kuuluu myös, että opettaja yleensä testaa oman tehtävänantonsa ennen tuntia, jotta hän osaa ennakoida mitä ongelmia oppilailla voi tulla vastaan. Se, että opettaja kertaalleen oppii akvarellien tekniikoita, ei myöskään riitä, koska opetustyössä tarvitsee neuvoa oppilaita myös heidän ongelmiansa kanssa. Siksi opettaja tarvitsee monipuolisen käsityksen siitä asiasta, mitä hän opettaa.

Valmistautuakseen tunneille hänen tarvitsee testata akvarellin tehtävänantoja ennen tuntia .

Akvarellimaalaukseen kuuluu keskeisesti myös työvälineiden kosteuden seuranta: maalausjälki on aivan erilaista riippuen siitä, ovatko paperi ja sivellin kuivia, kosteita vai ihan märkiä. Haastatteleva kertoo kuinka **tunnin aikana** on tarvetta kierrellä oppilaiden keskellä ja neuvoa lisäämään rohkeammin vettä. Tällainen aktiivinen kiertely ja valppaus vaatii opettajalta aktiivista läsnäoloa, energiaa ja nopeaa reagointia. Nämä syövät opettajan voimavaroja. Etenkin akvarellien opetuksessa opettajan täytyykin olla valmis reagoimaan hyvinkin nopeasti: oppilasta voidaan neuvoa vain silloin kun työn alla oleva osa maalauksesta on vielä märkä.

Esimerkiksi silloin kun me tehtiin ekaa kertaa sitä märkää märälle tekniikkaa kolmosten kanssa niin piti, piti näyttää siinä... tykin ääressä siis videokameran ääressä että miten sä teet kun sä teet, että ensin täytyy kastella se paperi ja sitten maalata sen päällä vasta, ja sitten kierrät niitten kaikkien kanssa että "laita enemmän vettä, laita vielä enemmän vettä", niin... *nauraa*

Haastateltavan mukaan opettajalle akvarellien työläys tulee siitä, että joka tunnin lopussa opettajan täytyy valvoa, että oppilaat **siivoavat** jälkensä oikein. Etenkin siveltimien huolellinen pesu on tärkeää, jotta välineet säilyvät käyttökelpoisina ja luokka pysyy siistinä. Akvarellien opettaminen vaatii opettajalta työpanosta siis sekä tunnin valmisteluissa, tunnin vetämisessä, että loppusiivouksissa. Opettajan motivaatio ja asetetut tavoitteet voivat auttaa opettajaa jaksamaan näissä eri työvaiheissa.

6.2.4 Tuen hakeminen

Opettaja voi opettaa vain sellaista mitä hän itse osaa, ja haastateltavan mukaan akvarellien opettamisessa opettajan on mentävä sillä, **mitä opettaja osaa**. Harrastuneisuus ja taidealan koulutus antavat luokanopettajalle enemmän vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa akvarelliopetusta, koska hän niiden avulla tietää enemmän akvarellitekniikoita. Ennen koulutusta opettaja on myös voinut oppia koulussa ja

harrastuksissa, tai itsenäisesti harjoittelemalla. Kuvataiteen harrasteryhmiin osallistuminen voi tukea opettajan taiteellista kehittymistä ja taidesuhteen muodostumista niin, että opettajalla on kuitenkin käytössään ryhmän ohjaajan tuki. Opettajan työnkuvaan kuuluvat keskeiset taidot tulisi oppia koulutuksessa, mutta käytännössä näiden taitojen syvällisempi kehittäminen ja omanlaiseksi tekeminen tapahtuu, kun opettaja pääsee työelämään sisälle.

Tosin se aina niin kun auttaa jos sä oot sitten jo harrastanut sitä tekniikkaa. Tai sit sä oot käynny sen niin ku [taidealan] koulutuksen koska silloin ne- ne mahdollisuudet tehdä sillä välineellä ovat isommat. Kuin että -- tiiät yhden tekniikan tai kahden niin, silloinhan niitä käytetään niitä tekniikoita, pelkästään.

Kerran opittu asia voi myös unohtua joko kokonaan tai osittain. Siksi opettaja tarvitsee jonkin työvälineen, jonka avulla hän voi palauttaa mieleensä ja **kerrata** miten opetettavan asian yksityiskohdat menivät. Tällainen muistia tukeva järjestelmä voi esimerkiksi olla opettajankoulutuksessa kootut muistiinpanot, internetiin jaetut harrastajien, ammattilaisten ja muiden opettajien opetusmateriaalit kuten opetusvideot.

h: Onko [s]ulla joku paikka mistä nä voi kattoo mallia tai... harjotella [akvarelleja]? Jotain kirjoja tai nettisivuja?

No netistä löytyy. Youtube on hyvä, jos tarvii semmosen nopeen muistutuksen, sitten on joitain kuvataideblogeja, missä saattaa, saattaa kertoa... Ää, pedanet, siellä on opettajien tekemiä... Joitain ohjeistuksia jossain, joskus löytyy. [--] Ja sitten ihan kirjastokirjat. Jos tarvii niin ku semmosii syvällisempii tietoja lähtee ettiin, mut ei oo mitään akvarellin historiaa tarvinnu lähtee opettaan.

Muiden luokanopettajien ja myös kuvataideopettajien kanssa keskustelu voi myös syventää luokanopettajan näkemystä siitä, mitä akvarelliopetus voi olla ja mitä sen ei tarvitse olla. Työelämässä luokanopettaja voi yrittää päästä mahdollisten kuvataidetraumojen yli jos hän kysyy **kollegoilta apua** ja ideoita akvarellien opetukseen. Räsänen mukaan tulevilta kollegoilta saatavaan apuun luottavat jo luokanopettajaopiskelijat (Räsänen 2007, 66).

Must tuntuu et jotkut... -- Tai ainaki meijän koulussa niin, nää vanhemmat [opettajat] niin... Koska ei ne tykkää [opettaa] kuvista niin ne on aina silleen et

ne tulee multa kysymään et mitä mä teen näiden... akvarellien kanssa, et onks mun pakko käyttää. Ja mä oon sillee et ei nää oo ees niin vaikeeta, et käytä niin ku... otat kuule rohkeesti sen siveltimen siihen käteen ja teetät niille semmosen tehtävä. Niin.

h: Niin muut kokeneemmat luokanopettajat tulee kyselemään?

Niin. Mm. Se on itse asiassa ihan kiva että, on niin ku... Yleisesti noit, et on kuvataidekasvattaja niin nyt sitten tulee kysymään että "onks sulla jotain ideoita tähän kuvataidetuntiin". Tosin ne vois kysyä vähän aikasemmin kuin just niin ku viis minuuttii ennen tunnin alkua, mutta.

Haastateltava on siis kaksoispätevä opettaja, joka voisi opettaa kuvataidetta myös yläkoulun ja lukion puolella. Vesioja on huomannut kuinka alakoulun musiikin opetuksen tilaa voitaisiin parantaa, jos alakoulussa ainakin 5.- ja 6.-luokkien musiikin opetus annettaisiin musiikin aineenopettajien hoidettavaksi (Vesioja 2006, 277). Vastaavaa muutosta voitaisiin harkita myös kuvataiteen opetukseen: alakoulun akvarelliopetus voisi saada uutta syvyyttä ja tavoitteellisuutta, jos kuvataiteen opetuksessa käytettäisiin aineenopettajien osaamista hyödyksi. Vesioja viittaa myös Opettajankoulutuksen arviointiraporttiin (Jussila & Saari 1999) ja Opettajankoulutuksen kehittämisohjelmaan (2011), joiden mukaan myös luokanopettajaopiskelijoille tulisi tehdä helpommaksi hankkia aineenopettajan pätevyys (Vesioja 2006, 277). Mielestäni se, että haastateltavan mukaan muut opettajat tulevat häneltä kysymään ideoita ja apua akvarelliopetukseen, kertoo siitä, että alakoulussa on tarvetta aineopettajien osaamiselle ja taideaineita pelkäämättömälle asenteelle.

7 Pohdinta

7.1 Tulosten yhteenveto

Opettajan ulkopuoliset tekijät painostavat luokanopettajaa toteuttamaan akvarelliopetusta, mutta samaan aikaan ulkopuoliset tekijät myös aiheuttavat haasteita. Luokanopettajan on toteutettava akvarelliopetus niillä välineillä ja niissä tiloissa, jotka koulussa on tarjolla. Oppilaille voi myös olla positiivisia tai negatiivisia asenteita akvarelleja kohtaan, ja tämä vaikuttaa opetuksen toteuttamisen helppouteen.

Passiivinen opettaja, joka ei ole kiinnostunut akvarellien opettamisesta, saattaa jäädä ulkoisten tekijöiden vaikutusten alaiseksi ja opettaa ilman selviä omia tavoitteita. Luokanopettajan yleinen asenne kuvataidetta kohtaan oppiaineena vaikuttaa myös akvarelliopetuksen määrään ja monipuolisuuteen.

Aktiivisesti omaa akvarelliopetustaan kehittävä opettaja pyrkii varmistamaan itselleen käytettäväksi hyvälaatuiset paperit, siveltimet ja värit, sekä akvarelleille sopivat opetus- ja säilytystilat. Tällöin opettajan sisäiset tekijät määrittävät opetuksen määrää ja laatua enemmän kuin ulkopuoliset olosuhteet. Omien sisäisten tekijöidensä voimistamalla opettajalla on intoa ja voimavaroja toimia akvarellimaalauksen puolesta esimerkiksi muuttamalla oman luokkatilansa sisutusta akvarellimaalaamiseen paremmin sopivaksi.

Luokanopettajan sisäisiä tekijöitä voidaan vahvistaa koulutuksen aikana auttamalla luokanopettajaopiskelijaa tutkimaan omaa taidesuhdettaan ja pohtimaan omia muistojaan akvarellimaalaamisesta. Koulutuksessa voidaan myös antaa välineitä oppilaiden turhautumisen käsittelyyn ja oppilaiden motivointiin. Opettajakoulutuksessa on vain vähän oppitunteja käytettävissä luokanopettajien taideopintoihin, mutta on tarpeellista kerrata akvarellien perusteet koulutuksen aikana. Käytännön harjoittelulla paitsi tutustutaan uudelleen siveltimen käyttämiseen ja veden arvaamattomaan liikkeeseen, mutta myös saadaan itseluottamusta akvarellin perustaitojen hallinnasta.

Luottamus akvarellin perustaitojen osaamiseen auttaa opettajaa innostumaan tämän tekniikan syvemmästä harjoittelusta ja omien taiteellisten taitojen kehittamisestä. Uskomiin maalaustaitoihin näkyy myös oppilaiden taitojen kehittämishaluna ja tavoitteellisena opettamisena.

7.2 Ehdotuksia luokanopettajien taideopintojen muuttamiseksi

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tutkittu kuinka luokanopettajat pärjäävät taito- ja taideaineiden opetuksen kanssa. Opettajaopiskelijoiden taitotasoon perustuvia vaihtoehtoisia kurssisuorituksia ehdottavat Vesioja (2006) väitöskirjassaan sekä Keränen ja Väyrynen (2013) pro gradu -tutkielmassaan. Molemmat tutkimukset käsittelevät musiikin opetusta, mutta esille tuotuja huomioita ja muutosehdotuksia voidaan mielestäni soveltaa myös kuvataiteen opetukseen. Yliopiston tasokurssit varmistaisivat sen, että jokainen luokanopettajaopiskelija saisi sellaista opetusta, joka veisi hänen omaa osaamistaan eteenpäin — ilman että opetus olisi liian vaikeaa tai liian helppoa (Keränen & Väyrynen 2013, 69–70). Vesioja ehdottaa, että nämä taitotasoon perustuvat kurssit olisivat myös kestoiltaan pidempiä kuin nykyinen musiikin pakollinen kurssi. Vesioja argumentoi, että taitojen kehittämiseen tarvitaan aikaa, eikä yksi lyhyt kurssi ole ajallisesti tarpeeksi pitkä (Vesioja 2006, 273). Vesioja puhuu musiikinopetuksesta, mutta pitkäkestoisia tasokursseja voitaisiin soveltaa myös luokanopettajakoulutuksen kuvataidekurssiin. Tasokurssi tarjoaisi vain vähän akvarellikokemusta omaaville opiskelijoille vankat perustaidot, kun taas akvarelleja aikaisemmin harrastaneet opiskelijat saisivat syventää ja soveltaa osaamistaan.

Luonteeltaan musiikin soittaminen ja akvarellimaalaus ovat hieman erilaisia: on helpompi sanoa milloin joku ei osaa soittaa kuin milloin joku ei osaa maalata. Jos paperille on epävarmasti ja hapuillen levitetty maalia, kyseessä on maalaus. Jos joku näppäilee kitaraa sattumanvaraisesti, voidaan pohtia, onko se vielä musiikin soittamista. Oppimääränä soittotaito on myös laajempi ja monimutkaisempi kokonaisuus kuin akvarellimaalaus, mutta tarve tavoitteelliselle harjoittelulle on samansuuntainen. Vesioja korostaa, kuinka

opiskelijoiden motivaatio harjoitella myös itsenäisesti on tärkeää taitojen kehittymisen kannalta (Vesioja 2006, 273).

Tarvittaessa opiskelijoille tulisi tarjota mahdollisuus harjoitella koko koulutuksen ajan, eikä vain yhden periodin aikana (Vesioja 2006, 273). Vesioja viittaa myös Anttilaan (2004), jonka mukaan kaikkia opiskelijoita ei voida velvoittaa saavuttamaan samaa taitotasoa, koska heidän taitotasonsa ovat jo ennen yliopisto-opintoja kehittyneet hyvin erilaisiksi. Anttila antaisi luokanopettajaopiskelijoille paljon valinnanvaraa ja haluaisi yliopistojen tarjoavan vaikeusasteeltaan mutta myös sisällöiltään erilaisia musiikin kursseja. Monipuoliset vaihtoehdot antaisivat jokaiselle opiskelijalle mahdollisuuden kehittyä taitavammaksi kuin he olivat yliopiston aloittaessaan. (Vesioja 2006, 278.)

Yliopistoon hakevien opiskelijoiden taitotaso voitaisiin varmistaa jos valintakokeisiin otettaisiin käyttöön monipuolisemmat hakukriteerit. Esimerkiksi hakijoiden musikaalisia taitoja ei selvitetä valintakokeissa mitenkään (Keränen & Väyrynen 2013, 69). Luokanopettajien valintakokeeseen kuuluu ensimmäisessä vaiheessa aineistoon perustuva kirjallinen monivalintana toteutettava VAKAVA-koe sekä toisessa vaiheessa haastattelu. Joko kirjalliseen osioon siis lisättäisiin kysymyksiä musiikista tai sitten haastattelussa selvittäisiin hakijoilla jo olevia musiikin taitoja sekä valmiuksia oppia niitä. Vesioja pohtii, että luokanopettajien musiikinopetuksen taso perustuu siihen, että halutaanko jokaisen alakoululaisen saavan tasokasta musiikinopetusta. Jos yhteiskunnassa halutaan varmistaa musiikin opetuksen laatu, tulisi luokanopettajiksi valita musiikkia jo ennestään osaavia hakijoita tai sellaisia joiden voidaan uskoa oppivan musiikin opetus koulutuksen aikana. Vaihtoehtoisesti itse koulutuksen musiikinopintoja "tehostetaan todella voimakkaasti" lisäämällä opetuksen määrää. (Vesioja 2006, 273.) En usko että musiikin tai kuvataiteen opetuksen takia luokanopettajakoulutuksen pääsykokeena toimivaan VAKAVA-kokeeseen tehtäisiin hevin muutoksia. Akvarellin tapauksessa valintakokeen haastattelussa voitaisiin toki kysyä hakijan kuvataiteellisista taidoista ja kiinnostuksesta kehittyä esimerkiksi haastateltavan alakoulun tekniikoiksi luettelemassa tekniikoissa, joihin akvarellikin kuuluu. Vesioja pohtii, että motivoituneiden hakijoiden valitseminen olisi hyvä asia, mutta kovat kriteerit koulutukseen pääsystä

vaatisivat sitä, että luokanopettajien valintakoejärjestelyiden lisäksi myös pätevyysvaatimuksia tarvitsisi muuttaa (Vesioja 2006, 276).

Henkilökohtaisten opintopolkujen antama valinnaisuus kuvataiteen opinnoissa voisi myös olla yksi ratkaisu. Vesioja viittaa Laineeseen (2004), jonka mukaan luokanopettaja-opiskelijat sitoutuisivat myös musiikin opintoihinsa jos opettajankoulutuksen valinnaisuutta lisättäisiin. Jää kuitenkin epäselväksi, voisivatko vain helpoimpia musiikin kursseja ja vain minimimäärän suorittavat opiskelijat saada riittävät valmiudet opettaa musiikkia alakoulussa. Vesiojan mukaan keskeiseksi nousevatkin näkemykset siitä, mitkä olisivat musiikin opetuksessa kaikkein keskeisimmät tiedot ja taidot, jotka jokaisen opiskelijan tulisi taitotasostaan ja mielenkiinnostaan huolimatta oppia. (Vesioja 2006, 278.) Kuvataiteen tapauksessa haastateltava nosti esimerkiksi juuri akvarellin keskeiseksi taidoksi, johon luokanopettaja tarvitsee valmiuden opettaa.

7.3 Ehdotukseni akvarelliporfoliosta

Luokanopettajien taideopintoihin voitaisiin vaikuttaa ottamalla käyttöön pitkäkestoisia tasokursseja, hakijoiden taitoja mittaavia valintakokeita tai lisäämällä valinnaisuutta. Nämä keinot ovat kuitenkin niin laajoja, että yliopiston valintakoejärjestelyjä ja koulutuksen rakennetta jouduttaisiin miettimään uudestaan. Näin työläiden muutosten toteuttamiseen menisi myös kauan.

Jotain, mitä yksittäinen yliopistonopettaja voisi lyhyen kuvataidekurssin rajoissa tehdä, olisi antaa opiskelijoille jotakin konkreettista, joka tukisi tulevia luokanopettajia valmistumisenkin jälkeen. Oravala tuo pro gradu -tutkielmassaan esille, kuinka kuvataiteen opettamiseen välttelevästi suhtautuvat opiskelijat pelkäsivät, että vaikka koulutukseen kuuluva kuvataidekurssi on käyty, sen opit tulevat unohtumaan työelämässä hyvin nopeasti (Oravala 2009, 108). Räsänen mukaan luokanopettaja-opiskelijat kaipaavat enemmän tukea perustaitojen oppimiseen, mutta Räsänen pohtii

onko tässä lopulta kyse itsevarmuuden puutteesta vai tekniikkaharjoittelun vähyydestä (Räsänen 2007,63).

Ratkaisuna sekä kuvataiteen työtapojen unohtamista, itsevarmuuden vähyyttä, että perustekniikoiden vähäistä harjoittelua vastaan toimisi mielestäni portfoliotyöskentely. Luokanopettajaopiskelijat voisivat yliopistokoulutuksen aikana koota akvarelli-maalaamisen portfolion, johon he voisivat kirjata itselleen muistiin mitä he kurssilla oppivat ja mitä huomioita he itse tekivät harjoitustöitä tehdessään. Akvarelliportfolioon saisi talteen merkinnät erilaisista akvarellitekniikoista ja myös materiaalien käyttöohjeet. Henkilökohtaisen tarpeen mukaan opiskelijat voisivat kirjata itselleen ohjeita tulevien ongelmatilanteiden varalle tai merkintöjä siitä, millaisia erilaisia akvarellien sovelluksia he tietävät. Ennen kaikkea portfoliossa voisi olla sekä yliopistonlehtorin että opiskelijan itse kirjaamia huomioita akvarellien niin sanotuista alkeistaidoista (ks. liite 2). Fyysinen portfolio toimisi erityisen hyvin juuri akvarelliin, koska silloin opiskelijat voisivat kerätä erilaisia paperilaatuja ja kirjata ylös miten hyvin ne soveltuvat akvarelleihin. Akvarellin leviämistäkin olisi helppoa erottaa juuri fyysisestä paperista. Fyysinen akvarelliportfolio olisi konkreettinen tuki, jonka luokanopettaja saisi pitää itsellään myös valmistumisen jälkeen.

Mielestäni kuvataideopintoja tukevan akvarelliportfolion käyttäminen luokanopettajan-koulutuksessa auttaisi luokanopettajaopiskelijoita pysähtymään kuvataiteen ääreen, ja luomaan omaa suhdetta akvarellin tekniikoihin ja työmuotoihin. Yhteen kuvataiteen tekniikkaan syventyminen voisi auttaa opiskelijoita kokemaan itsevarmuutta kuvataiteen tekemisessä ja opettamisessa. Oletan, että monet aikuiset — ja sitä kautta myös monet luokanopettajat — ovat kouluaikoinaan kokeneet negatiivisia kokemuksia peruskoulun kuvataidetunneilla. Muilla kuin opetuslalla työskentelevillä aikuisilla nämä traumat, ja siitä seuraavat inho- ja välttelyreaktiot, eivät välttämättä vaikuta työpaikan arkeen. Luokanopettajan mahdolliset kuvataidetraumat taas vaikuttavat tämän jokapäiväiseen työskentelyyn opettajana. Oppilaat huomaavat ja kopioivat opettajiensa suhtautumista oppiaineisiin. Siksi luokanopettajien koulutuksen tulisi mielestäni käsitellä luokanopettaja-opiskelijoiden omia kuvataidekokemuksia, ja auttaa opiskelijoita avaamaan sydämensä kuvataiteelle — epäonnistumisen peloista huolimatta. Toisaalta luokanopettajilta

itseltään vaaditaan tiettyä itsetutkiskelutaitoa ja kykyä analysoida omaa suhtautumista kuvataiteen opetukseen. Tätä itsetutkiskelua varten portfolio voisi toimia oivana työkaluna, kiinteänä osana yliopiston tarjoamaa koulutusta.

Akvarelliportfolio toimisi suunnittelun apuna niin opiskelun kuin työurankin aikana. Näkemykseni on, että se parantaisi luokanopettajien antaman kuvataidekasvatuksen laatua, sekä antaisi luokanopettajille mielenrauhaa ja perustietopohjaa, johon turvautua kiireisen työarjen keskellä. Lapin yliopistossa on käytössä luokanopettajien liikuntakasvatusta tukeva teos, Sportfolio. Ojanahon, Pehkosen ja Penttisen (2003) kirjoittama *Sportfolio: Liikunnan opettamisen aapinen* sisältää tietoa liikuntakasvatuksen perustaidoista ja kuvailuja siitä, millaisilla harjoituksilla mitäkin taitoja voidaan harjoittaa. Teos toimii myös luokanopettajan muistikirjana ja oppimispäiväkirjana, koska siihen voi tehdä omia merkintöjä ja huomiota eri liikuntatekniikoiden harjoittelusta ja opettamisesta. Kirjaan on myös valmiiksi merkitty millaisia asioita opettajan tulee pitää mielessään, jotta oppitunnin aikana vältytään vaaratilanteilta. Sportfolio on ollut käytössä Lapin yliopiston luokanopettajankoulutuksessa vuodesta 1998 lähtien. (Ojanaho, Pehkonen & Penttinen 2003.) Kuvataidekasvatuksen puolella hyödynnetään fyysistä portfolioa väriopin kurssilla, jossa tehdään harjoitustöinä monia väriopin ilmiöitä havainnollistavia tehtäviä. Valmistumisenkin jälkeen opiskelijan käyttöön jäävän fyysisen portfolion rakentaminen opettajakoulutuksen aikana ei ole siis täysin uusi ajatus.

Akvarelliportfolion toteutus jäisi yksittäisen yliopistolehtorin toimien varaan, jolloin se olisi ohjeistuksiltaan ja muodoltaan hyvin vapaa ja siten ehkä vaikea toteuttaa. Kuten jo luvussa 3.1 kerroin, akvarelleista voi olla vaikea arvioida mitkä olisivat sellaisia perustaitoja, jotka kannattaisi sisällyttää portfolioon. Silti valituista tekniikoista ja harjoituksista huolimatta jo itse portfoliotyöskentely voisi kannustaa luokanopettaja-opiskelijoita kehittämään omia maalaustaitojaan ja käsittelemään omaa suhdettaan akvarelleihin.

7.4 Tutkimuksen arviointi

Tutkielmassani olen tutkinut luokanopettajia, mutta olen itse taidekasvatuksen opiskelija. Tämä tutkimus olisi voinut muotoutua erilaiseksi luokanopettajan käsissä. Minulla ei taidealan opiskelijana ole kokemusta luokanopettajan työnkuvasta ja koulutuksesta, ja vasta kirjallisuuteen perehtymällä ja haastattelun myötä olen saanut kuvaa siitä, mitä erilaisia asioita vaaditaan, jotta luokanopettaja voi antaa laadukasta kuvataiteen opetusta. Tekemieni opetusharjoittelujen perusteella akvarellien perusteet eivät ole oppilailla hallussa vielä yläkoulussa tai kaikilla edes lukiossa, joten ennakko-oletukseni on ollut, että alakoulun akvarelliopetus ei ole kovin tehokasta. Toisaalta itse korostan akvarellimaalaamisessa nimenomaan teknistä toteutusta, joten minulta on saattanut jäädä huomaamatta oppilaiden akvarellimaalauksissa esiintyvä luova itseilmaisuus. Olen lähestynyt tutkimukseni aihetta kuvataiteen aineenopettajan näkökulmasta. Luokanopettajaopiskelija olisi ehkä tutkimuksen toteutuksessa painottanut muita asioita.

Haastattelun litteroinnissa oli välillä vaikea saada selvää haastateltavan puheesta. Voidaan olettaa, että nämä kohdat haastattelua käsittelevät sellaisia kysymyksiä, joissa haastateltavan oli pysähdyttävä miettimään ja hän rakensi oma mielipiteensä siinä hetkessä. Lopputuloksena haastateltava vastasi osaan kysymyksistä mutisten ja vaikeaselkoisesti. Vaikeaselkoiset kohdat olivat kuitenkin yksittäisiä sanoja, ja kontekstista oli edelleen mahdollista saada selvää haastateltavan sanomisten pääpiirteet. Suurin osa haastattelusta oli siis mahdollista luotettavasti litteroida.

Kyseessä on tapaustutkimus, jolloin tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia kaksoispäteviä opettajia, mutta tutkimukseni antaa yhden kuvan siitä millaista kuvataiteen pätevyyden omaavan opettajan työ voi olla alakoulussa. Koska akvarellimaalaus ei ainakaan Lapin yliopistossa kuulu kuvataideopettajien koulutukseen, voi myös kuvataideopettajilla olla hyvin erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä akvarelleihin liittyen. Tutkimukseni esittelee kuitenkin yhden tapauksen alakoulun akvarelliopetuksen tilasta ja sen taustatekijöistä.

Tutkijan positioni on esillä tutkielmassa kun jaan omia kokemuksiani ja näkemyksiäni. Koen, että tutkimukseni perustuu vahvasti omaan ajatusmaailmaani ja näkemiini yhteyksiin akvarellitekniikan, luokanopettajien työn ja taidealan valintakokeiden välillä. Tekstin lomassa olen kuitenkin pyrkinyt selvästi ilmaisemaan mikä on omaa ajattelua ja mikä on lähdekirjallisuutena käyttämieni kirjoittajien näkökulma asioihin. Haastattelussa olen antanut haastateltavan kertoa omista kokemuksistaan omalla äänellään. Toisaalta alakoulun akvarellimaalausta käsittelevän kirjallisuuden vähyys ohjasi minua soveltamaan omaa kokemustietoa akvarellien oppimiseen ja opettamiseen liittyen. Tutkimuksen teoreettista pohjaa voi heikentää se, että tutkielman viimeisten kuukausien aikana maailmalla vallitsi COVID19 -pandemia, jonka vuoksi myös Lapin yliopiston kirjasto suljettiin. Normaaliolosuhteissa tällä pro gradu -tutkielmalla olisi saattanut olla vankempi teoriapohja ja monipuolisempi yhteys jo tehtyyn tutkimukseen.

Tässä tutkielmassa olen tutkinut opettajien arkipäivää, ja opettamisen takana vaikuttavia ulkopuolisia ja sisäisiä tekijöitä, mutta alakoulun akvarelliovetusta voitaisiin tutkia myös oppilaiden näkökulmasta. Akvarelleja harjoittelevien oppilaiden kokemuksia ja tunnereaktioita selvittämällä saataisiin tietoa siitä, miten lapsia autetaan luomaan ensikontakti akvarelleihin ja maalaamiseen. Olisi mielenkiintoista tehdä tutkimusta siitä, miten alakoulun sisällä eri luokka-asteiden akvarelliovetus eroaa toisistaan ja onko eri ikäisillä oppilaiden taitotasossa selkeää kehitystä havaittavissa. Tutkielmassani kuvailin myös millaisia negatiivisia muistoja akvarelleista on voinut syntyä. Taiteen harjoitteluun liittyviä tunteita ja motivaatioita tutkimalla voitaisiin saada tietoa siitä, millaiset ajatusmallit auttavat oppilaita ja harrastelijoita jatkamaan harjoittelua vaikeuksienkin ylitse. Etenkin akvarellien opettamisessa tarvittaisiin tietoa siitä, kuinka pitää harjoittelu mielekkäänä ja motivoivana niin sanotuista iloisista yllätyksistä huolimatta.

Lähteet

Aura (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 2.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0.html>> Viitattu 9.4.2020.

Bridle, Bob (toim.) 2017. *Sisältö*. Teoksessa Bridle, Bob (toim.) Taidemaalarien tekniikat. Suom. Peltoniemi, Marjo. Helsinki: Readme.fi. 5.

Chisnall, John 2017. *Vesiväreillä maalaaminen*. Teoksessa Bridle, Bob (toim.) Taidemaalarien tekniikat. Suom. Peltoniemi, Marjo. Helsinki: Readme.fi. 32–33.

Crawshaw, Alwyn; Finmak, Sharon & Waught, Trevor 2007. *Vesivärimaalauksen alkeet*. Suom. Kontro, Joel. Helsinki: Otava.

Eksa (nimimerkki) 2008. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 24.2.2008.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.120.html>> Viitattu 9.4.2020.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Gibson, Marcia & Larson, Meredith 2007. *Visual Arts and Academic Achievement*. Journal for Learning through the Arts, v3 n1.

Haapala, Maikki 2011. *Historiatietoa akvarellitaiteesta*.

<<http://www.akvart.fi/index.php?sivu=historiatietoa>> Viitattu 11.4.2020

Hakamäki, Johanna; Keskinen, Ilkka; Hotti, Kristiina; Lauritsalo, Kirsti; Liinpää, Samuli; Läärä, Jukka & Pantzar, Tommi 2011. *Uimaopetuksen käsikirja*. Jyväskylä: Docendo.

Hakkola, Kirsti; Laitinen, Sirkka, Ovaska-Airasmaa, Mirja 1991. *Lasten taidekasvatus*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2004. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Jiksi (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 3.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0>> Viitattu 9.4.2020.

jokela (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 2.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0>> Viitattu 9.4.2020.

Kapteeni Kenguru (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 2.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0>> Viitattu 9.4.2020.

Keränen, Paula & Väyrynen, Riikka 2013. *"Se on vain omista rohkeista askelista kiinni sitte että mitä tekkee työssä": Luokanopettajan musiikinopettajuuden rakentuminen*. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

<<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/59784>>

Koivukangas, Anniina & Mäkihannu, Johanna 2011. *Oppimispolkuja uinnin opettamiseen*. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

<<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/59666>>

Laitinen, Sirkka & Hilmola, Antti 2011. *Taito- ja taideaineiden oppimistulokset: Asiantuntijoiden arviointia*. Helsinki: Opetushallitus.

Laitinen, Sirkka 2006. *Miksi kuvataidetta opetetaan koulussa ja mitä opettajan tulisi siitä tietää ja osata?* Teoksessa Taide- ja taitoaineiden opetuksen merkityksiä. Helsinki:

Valtakunnallinen opettajankoulutuksen ja kasvatustieteiden tutkintojen kehittämisprojekti. 33–44.

Lapin yliopisto 2020. *Vanhat valintakoetehtävät*. <<https://www.ulapland.fi/FI/Hae-opiskelijaksi/Nain-haet/Vanhat-valintakoetehtavat>> Viitattu 10.3.2020

Lowenfeld, Viktor 1987. *Creative and mental growth*. New York: Macmillan.

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Helsinki: Opetushallitus.

Ojanaho, Mikko; Pehkonen, Mikko & Penttinen, Seppo 2003. *Sportfolio: Liikunnan opettamisen aapinen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Oravala, Maija 2009. *Luokanopettajaopiskelijoiden käsityksiä kuvataiteen opettamisesta*. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Outi (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, pahalaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 3.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.15>> Viitattu 9.4.2020.

Parramón, Jose 1987. *Vesivärimalauksen kirja*. Suom. Kämäräinen, Eija. Porvoo: WSOY.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Rantala, Taina 2006. *Oppimisen iloa etsimässä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Robinson, Ken 1993. *The arts in schools: Principles, practice and provision*. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

Rusanen, Sinikka 2007. *Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen*. Synnyt Origins 4 2007. 39–48.

Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa 2007. *Minusta jää jälki*. Teoksessa Karppinen, Seija; Puurula, Arja; Ruokonen, Inkeri (toim.) *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen*. 43–53.

Räsänen, Marjo 2007. *Kuvat metaforina — minustako alakoulun kuvisope?* Stylus 2007/1. Taidekasvatuslehti. Helsinki: Kuvataideopettajaliitto ry. 62–77.

Salervo, Toivo 1924. *Kansakoulun piirustuksen opetuksen järjestelmä*. Jyväskylä: Gummerus.

Timo Ronkainen (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 3.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.15>> Viitattu 9.4.2020.

Tuuk42 (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 2.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0>> Viitattu 9.4.2020.

Tuukka Saturi (nimimerkki) 2006. *Vesivärit, paholaisen keksintö?* Puheenvuoro kvaak.fi-keskusteluyhteisössä 2.6.2006.

<<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php/topic=6356.0>> Viitattu 9.4.2020.

Ulkuniemi, Seija 2020. *LAPE0501 Kuvataide – Gradu luokanopettajien akvarelliopetuksesta*. Sähköpostiviesti 24.4.2020. Vastaanottaja Maija Lampela. Luokanopettajaopiskelijoiden pakollisen kuvataidekurssin rakenne ja akvarellin harjoitustehtävät kurssilla.

Webber, Graham 2017. *Maalausmenetelmän valitseminen*. Teoksessa Bridle, Bob (toim.) *Taidemaalarien tekniikat*. Suom. Peltoniemi, Marjo. Helsinki: Readme.fi. 22.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun runko

0. Mitä luokka-astetta opetat nyt? Onko kokemusta muista luokka-asteista?
 - Missä opiskelit luokanopettajaksi?
 - Milloin valmistuit maisteriksi?
 - Kuinka paljon ja millaista työkokemusta sinulla on luokanopettajana?
1. Kun opetat vesivärejä alakoulussa, niin mitä näillä tunneilla yleensä tehdään?
 - Millaisia akvarellitehtäviä yleensä teetät oppilailla? Mitä niissä harjoitellaan?
 - Eroaako eri luokka-asteiden vesiväriopetus jotenkin?
 - Mitä haluat että oppilas oppii akvarelleista alakoulun aikana?
 - Miten valmistaudut akvarellitunnin pitämiseen? Mitä teet edellisinä päivinä ja mitä juuri ennen tuntia?
 - Millainen tilanne teillä koulussa on tilojen ja välineiden kanssa? Oletko tyytyväinen siihen millaiset välineet ja tilat teidän koululla on akvarellimaalaukselle?
 - Miksi opetat akvarelleja? Sopiiko ne jonkun tietyn asian opettamiseen, vai onko se vaan määrätty että pitää tehdä?
2. Mitä ite tykkäät akvarelleista? Teetkö akvarellimaalauksia vapaa-ajalla?
 - Teetkö akvarelleilla taidetta tuntien ulkopuolella?
 - Koetko osaavasi akvarellimaalauksia? Millä tasolla?
 - Onko sulla joku paikka missä voit harjoitella akvarelleja? Kirjoja tai nettisivuja?
 - Nautitko muiden akvarellitöiden katsomisesta tai yritätkö ottaa niistä mallia omaan tekemiseen? Esim. seuraatko taidemaalarien näyttelyitä tai nettigallerioita?
3. Onko sulle itelle ikinä opetettu vesivärejä? missä ja miten? millaista oli olla opiskelijana?
 - Oletko osallistunut kuvataidekursseille tai kuvataidekoulun toimintaan? Ohjattua harrastustoimintaa?
 - Peruskoulu: mitä muistat omista kouluajoista, millaista vesivärien opetus oli? Millaisia töitä tehtiin?

- Lukio: mitä muistat omista kouluajoista, millaista vesivärien opetus oli? Millaisia töitä tehtiin?
4. Onko sulla itellä ollu joitaki huonoja kokemuksia vesiväreistä?
- Onko jotaki asiaa vesiväreissä, minkä oot huomannu ettet osaa tarpeeksi hyvin? Miten se tuli esille? Miten se vaikuttaa antamaasi opetukseen?
 - Oletko vesivärejä opettaessa huomannut että joku toimintatapa ei olekaan hyvä, ei ole toiminu? Miksi ne ei toiminu?
 - Onko kuvistunnit jotenki erilaisia jos tunnilla käytetään vesivärejä? Esim. siivoamisen tai valmisteluiden määrässä? Onko tunnin aikana enemmän vai vähemmän tekemistä opettajalle?
 - Kuinka helppo oppilaille on opettaa vesivärejä? Mikä sulla itellä on vaikea opettaa oppilaille? Onko motoriiikka vai ajattelu vaikeampi opettaa?
 - Mitä mieltä olet, kuinka paljon jotaki opetettava asiaa pitää itse osata, että osaa opettaa muille?
 - Mitä sinun kokemuksen mukaan olis hyvä että oppilas osais kuvikseen ja vesiväreihin liittyen sillon ku koulu alkaa? Mitä olis hyvä harjotella jo päiväkodissa ja kotona? Mitä kaikkea pitää eka opettaa että oppilaat pääsee nauttimaan vesiväreillä maalaamisesta?
5. Onko sulla joitaki hyviä kokemuksia vesiväreistä?
- Oletko löytäny joitaki hyviä käytänteitä vesivärien opettamiseen? miksi ne toimii?
 - Miten saat oppilaat innostumaan vesiväreillä maalaamisesta? mikä mielestäsi voisi tehdä vesivärimaalaamisesta kivaa?
 - Oletko ite maalannu akvarelleilla joitaki maalauksia joista voit sanoa olevas ylpeä? mikä niitten tekemisessä oli kivaa ja onnistu?
6. Koetko että opettajankoulutus valmisti akvarellien opettamiseen? miten / miksi ei? jäitkö kaipaamaan jotakin?
- Kuinka paljon kuvista kuuluu opettajankoulutukseen? opetettiinako akvarelleja?
 - Opitko opettajankoulutuksessa jotakin uutta akvarelleista?
 - Kuinka innostunut olet opettamaan kuvista suhteessa muihin oppiaineisiin? Entä kuvataiteen sisällä, kuinka innostunut olet opettamaan akvarelleja muihin tekniikoihin verrattuna?
7. Onko jotain mitä en ole osannut kysyä? Haluaisitko puhua vielä jostakin?

Liite 2: Akvarellien opetuksen muistilista

Harjoitellessani akvarellimaalausta olen tehnyt huomioita niin sanotuista alkeistaidoista, jotka olen itse joutunut oppimaan ja jotka ennaltaehkäisisivät sellaisia ongelmia, jotka vaikuttavat olevan monille maalareille yleisiä. Tärkein tapa välttää paperin rypistymiseltä on valita paksu 300 g vesiväripaperi ja se kiinnittää se tukevasti ennen maalaamisen aloittamista. Maalattaessa ikäviä yllätyksiä voivat aiheuttaa värisävyjen sekoittaminen, värien vahvuuden säätäminen ja veden käyttäytymisen ennakoinnin vaikeus. Maalauksen voi aloittaa haaleilla sävyillä joissa on paljon vettä; akvarellin värialueita voi aina työn edetessä tummentaa tarpeen mukaan. Erillisen testipaperin käyttö auttaa myös vertailemaan värisävyjä — ensimmäistä sekoitusta ei tulisi kiirehtiä lisäämään varsinaiseen työhön. Veden liikkeiden arviointiin auttaa kunnollinen paperi ja sen kiinnittäminen, mutta sittenkin on vain kokeiltava ja saatava henkilökohtaista kokemusta ja käsituntumaa veden leviämisen tavoista. Alhaalla muita sekalaisia huomioitani.

Materiaalioppi

- Paperin valinta: paino, koko, muoto, kuumapaino/kylmäpaino/karkea, värisävy
- Paperin kestävyys ja rikkoontumisvaaran arviointi: ei hangata märkää paperia rikki siveltimellä
- Paperin kiinnittämisen/pingottamisen tekniikat: puu/muovipohjalevy/pulpetin tai pöydän kansi, maalarinteippiä, liimapaperia, puristimet, niitit, paksun noin 600 g paperin maalaaminen ilman kiinnitystä
- Siveltimen valinta: pehmeä, taipuisa, napakka, imee paljon vettä ja väriä, kärjen kunto ja suoruus, irrottaa vähän irtokarvoja, metalliosa on tukevasti kiinni puuvarressa, siveltimen puhtaus, siveltimen koko/paksuus, siveltimen varren pituus

Välinehuolto

- Välinehuolto: uusi puhdas vesi vaihdetaan kun tarvitaan, siveltimien pesu ja kuivaus ja muotoilu käytön jälkeen, siveltimen säilytys käytön aikana pöydällä ei vesikupissa, paperien taittumisen/tahriintumisen varominen, pöytien/maalaukslevyjen pyyhkiminen käytön jälkeen, värinappien peseminen siveltimellä eikä juoksevan veden alla

Veden määrän arviointi

- Paperin kosteuden ennakointi ja arviointi: valmius toimia ripeästi kun halutaan työskennellä paperin ollessa märkä tai kostea, paperin kosteusasteen silmämääräinen arvioiminen, paperin kupristumisen ennaltaehkäisy/korjaus/jälkisuoristus, talouspaperi valmiina käytettäväksi työn/siveltimen kuivaamista varten, paperille muodostuvien lätäköiden ennaltaehkäisy ja arviointi ja kuivaaminen tarpeen mukaan, veden valuminen paperilla paperin kaltevuuden takia, virheiden ja vahinkojen ennaltaehkäisy, jälkikorjaus, soveltavat tekniikat maskinesteillä ja suolalla ynnä muilla materiaaleilla
- Mittasuhteiden arviointi: kuinka ison siveltimeen minkäkin kokoseen paperiin ja aiheeseen tarvitsee, valkoiseen paperiin suoraan maalatessa alueiden ja siveltimen vetojen paikkojen arviointi ennen siveltimen laskemista paperiin

Väriteoria

- Värisilmä: veden ja värin suhteen arviointi värin vahvuuden tai läpikuultavuuden tavoittelussa, yhteensopivien värien etsiminen, mallin mukaisen värin etsiminen, keskeneräisen työn arviointi ja tummennustarpeen arviointi
- Värien sekoittaminen: napissa tai erillisessä sekoituskupissa, hallitsevampaan väriin sävyttävää väriä, paljon käytettävää sekoitusta tehdään kerralla reilusti valmiiksi koska vaikea saada samaa sävyä lisää jos loppuu kesken, värien murtaminen vastavärillä, kylmien ja lämpimien värinappien tunnistaminen, puhtaiden välivärien sekoittaminen, siveltimen puhdistus kun aletaan maalaamaan eri värisävyllä, testipaperin käyttö ennen varsinaiseen paperiin maalaamista

Työtavat ja työprosessi

- Aiheen suunnittelu ja luonnostelu: erillinen paperi luonnosten kokeiluun, maalauksen pohjaluonnos kevyesti lyijykynällä tai vesiväripuuvärikynällä, luonnostellessa ei saa painaa tai se näkyy tummina viivoina kun väriä levitetään, värien kokeilu testipaperille tai erilliselle alustavalle luonnokselle
- Maalausasento: ergonomia, paperi kohtisuorassa katsetta kohti, kirkas valaistus sopivassa kulmassa ettei varjoja synny tai valo loista mörästä pinnasta silmiin

- Sivellinote: kynäote, lappeellaan maalaaminen, siveltimen paksuuden säätäminen painamisen määrällä, eri suuntiin kulkevat kaarevat/suorat vedot, lyhyet ja pitkät vedot, erottuvat yksittäiset siveltimenvedot, huomaamattomat siveltimenvedot jotka muodostavat tasaisia värialueita
- Virheiden korjaaminen: kuiva paperi märkään värin, märän värin pyyhkiminen pois kuivalla siveltimellä, kuivan värin pyyhkiminen pois märällä siveltimellä, sienellä peseminen, juoksevan veden alla peseminen, peittäväällä valkoisella peitevärillä päälle maalaaminen, pienten virheiden raaputtaminen pois skalpellilla
- Maalaustekniikat: märkää kuivalle, märkää märälle, kuivaa kuivalle, yksivärinen tasainen laveeraus, yksivärinen laveeraus tummasta vaaleaan tai vaaleasta tummaan (tummasta vaaleaan helpompi tehdä)
- Hienomotoriikka: siveltimen kädessä pitäminen, käden liikuttaminen samalla kun pidetään sivellin tietyssä kulmassa, siveltimen painamisen säätäminen
- Paperin kuivaaminen: kerran maalatun alueen on saatava kuivua rauhassa ennen kuin siihen päälle maalataan uusi kerros, märkää kohtaa ei tule korjailta ja kosketella, kuivuminen kannattaa suunnitella niin että odotellessa voi maalata toista osaa maalauksesta, kauttaaltaan kuivunutta maalausta voi katsella kaukaa ja pohtia haluaako maalausta jatkaa vai onko se valmis